5 - In loyale onderlinge verbondenheid

Participatie en associatie

een ster ...

in verbondenheid met de wereld

15 mei is de feestdag van Jean-Baptiste De La Salle.
Deze bundel is een verzameling van ideeën en methodieken om zijn gedachtegoed te laten leven in je klas.

Beste directie

Beste leerkrachten

Met deze vijfde brochure willen we u lesmateriaal en methodieken aanbieden over de vijfde pijler van ons lasalliaans opvoedingsproject: ‘in loyale onderlinge verbondenheid’ of anders gezegd ‘participatie en associatie’.

Binnen het lasalliaanse onderwijs worden vele personen betrokken bij de werking van een school: beleidsmensen, personeel, maar ook de ouders en de leerlingen zelf. Iedereen wordt uitgenodigd en aangemoedigd zich actief in te laten met wat voor kinderen wordt opgezet. Een actieve participatie behoort op die manier tot de kern van de werking van onze scholen om alle kinderen groeikansen te bieden. Hierbij is onderlinge verbondenheid een noodzakelijke voorwaarde om aan onderwijs te doen. Onze opdracht is immers veeleisend. Zij vraagt grote concentratie en beschikbaarheid. Een dergelijk engagement wordt makkelijker gedragen in gemeenschap, in team.

Elke school krijgt een brochure toegestuurd en bepaalt zelf hoe ze dit materiaal onder de collega’s verspreidt. Het materiaal zal ook ten dele op de website (www.vlp-scholennetwerk.be) terug te vinden zijn. Extra exemplaren zijn te verkrijgen in het De La Salle-centrum aan € 5,00 per exemplaar.

In de voorbije jaren zijn enkele scholen gestart met ‘de week van De La Salle’. We hopen dat deze navolging krijgt bij al onze basisscholen. Graag ontvangen wij jullie ervaringen en foto’s. Zo kan jullie initiatief andere scholen inspireren.

We zoeken nog steeds collega’s die wensen mee te helpen aan het ontwikkelen van lesmateriaal. Samen kunnen we meer dan alleen! Praktische beslommeringen in verband met tijdsbesteding en verplaatsingen kunnen steeds worden besproken.

Hartelijk dank

An De Bremme, Robert Baeten en Wim De Cock

an.debremme@vlp-scholennetwerk.be
robert.baeten@vlp-scholennetwerk.be
wim.decock@vlp-scholennetwerk.be

INHOUDSTAFEL

ACHTERGROND *(voor leerkrachten)*

SCHOOL MAKEN IN LOYALE ONDERLINGE VERBONDENHEID 4

LEESWIJZER 7

1. DE KLAS … MAATSCHAPPIJ IN HET KLEIN

Over 'SAMENWERKEN EN VERANTWOORDELIJKHEID KRIJGEN EN DRAGEN'

ACT. 1 PARTICIPATIE EN ASSOCIATIE IN DE KLAS 8

ACT. 2 KLEUTERS LEREN KIEZEN EN PLANNEN 8

ACT. 3 DE BETROKKENHEID EN ZIN VOOR INITIATIEF BIJ LEERLINGEN VERGROTEN 9

2. QUATRE PETITS COINS DE RIEN DU TOUT

Over 'VIER KLEINE RONDJES VAN NIEMENDAL' 15

ACT. 1 HET VERHAAL OP GEANIMEERDE WIJZE VERTELLEN 16

ACT. 2 HET VERHAAL RECONSTRUEREN 17

ACT. 3 HET VERHAAL DRAMATISEREND SPELEN EN BELEVEN 18

ACT. 4 LOGISCHE VOLGORDE 19

ACT. 5 VREEMDE TAALINITIATIE FRANS 19

ACT. 6 MOTORISCHE SPELEN VOOR PEUTERS EN EERSTE KLEUTERKLASSERTJES 20

ACT. 7 DENKSPELEN VOOR JONGSTE KLEUTERS 22

ACT. 8 MOTORISCH TIKSPEL – KRINGSPEL VOOR OUDSTE KLEUTERS 25

ACT. 9 FILOSOFEREN MET OUDSTE KLEUTERS 25

ACT. 10 EEN VREUGDEDANS OM DE GOEDE AFLOOP TE VIEREN 26

ACT. 11 SPEELWERKBLADEN VOOR OUDERE KLEUTERS 27

3. STEUNGROEPEN VOOR EN DOOR KINDEREN 30

Over 'BESPREEKBAAR MAKEN VAN MOEILIJKE ONDERWERPEN'

ACT. 1 STEUNGROEPAANPAK TEGEN PESTEN 30

ACT. 2 STEUNGROEPAANPAK VOOR KINDEREN DIE EEN VERLIES LEDEN 31

4. VIDEO IN DE KLAS 33

5. OUDERBETROKKENHEID EN OUDERPARTICIPATIE 34

6. BEZINNING - VERBONDENHEID 36

7. SAMEN WERKEN AAN 'LEREN' EN 'PARTICIPEREN' OP SCHOOL 40

ACT. 1 HOE VOEL IK MIJ OP DEZE SCHOOL? 40

ACT. 2 LLL OF L³ … 'LERAREN LEREN VAN LEERLINGEN …!" 42

ACT. 3 MIJN STEM TELT ECHT …! 44

ACT. 4 DE 'INDEX VOOR INCLUSIE' … EEN SPIRAAL VAN VERANDERING 45

ACT. 5 DE PRAKTIJKGIDS 'ONDERWIJSKWALITEIT VOOR IEDEREEN' 48

ACT. 6 DE DRAAGKRACHTWIJZER 48

ACT. 7 LINKEN MET HET SCHOOLEIGEN OUTPUTDOSSIER 49

ACHTERGROND

School maken in loyale onderlinge verbondenheid

- NAAR: ONDERWIJS MET TOEKOMST, OPVOEDEN IN HET SPOOR VAN JEAN-BAPTISTE DE LA SALLE

Participatie is een sleutelwoord in een democratische samenleving. Alle burgers zijn medeverantwoordelijk voor het soort leven dat zij met en voor elkaar veilig willen stellen. De politieke besluitvorming wil de verwachtingen van de bevolking concreet beantwoorden. Dit is een grote kwalitatieve stap vooruit in de geschiedenis van onze westerse samenleving.
De school vandaag heeft bij wet het principe van participatie geïntegreerd. Leerkrachten, leerlingen, ouders, de buurt, de bredere samenleving… hebben een stem in het ontwerpen en de opvolging van het leven op school. De afweging van schoolresultaten, het wegsturen van leerlingen is een maatschappelijk gegeven. Scholen worden aangemoedigd om hun successen in het hoger onderwijs publiek bekend te maken.
Een opbouwende en ook kritische blik voorkomt willekeurig schoolbeleid en remt eenzijdigheid af. Er ontstaat zo ruimte om met uiteenlopende verwachtingen rekening te houden.

Participatie betreft het wikken en wegen van wat rechtvaardig is voor iedere leerling, voor ieder personeelslid, ook rekening houdend met familiale omstandigheden. Participatie staat in dienst van gelijke kansen, van gelijkwaardige behandeling en van gelijke uitkomsten, zodat vooral kinderen en jongeren er beter van worden.

Een participatief schoolbeleid beroept zich op ethische integriteit om invoelend rekening te houden met iedereen. Dat vraagt een prijs. Het zet een school aan om te verduidelijken welke sociale loyaliteit zij wil bevorderen.
In een christelijk geïnspireerde school weten mensen zich betrokken in naam van een gelovig bewustzijn. Zij weten zich aangesproken door de God die zij in geloof belijden. Het besef van een oproep gaat vooraf, komt van “elders”, verwijst naar een (A)ander. Gods Geest is in-wezig in die innerlijke oplettendheid. Hij/Zij wordt opgemerkt in een bescheiden stille aandacht voor het onverwachte, het ongekende. Mensen merken er op dat de God van het leven, in de anderen, naar hen toekomt.
De door God gewekte nieuwe kijk wekt nieuwe kracht. Het doel van “Zijn” project, de op anderen gerichte levensstijl, houdt mensen samen. Wat in gemeenschap wordt nagestreefd, overstijgt de individuele betrachtingen.

De onderlinge verbondenheid is de toetssteen van de belangeloze inzet voor het welzijn van kinderen en jongeren.

In continuïteit met De La Salle en de lasalliaanse traditie

De onthutsende ontcijfering van wat hem overkomen is, werd voor De La Salle juist het uitgangspunt voor het schoolmodel dat hij heeft ingevoerd. Aanvankelijk dacht hij dat een afstandelijke leiding voldoende was om zijn intenties door meesters te laten uitvoeren. Het bleek een fatale vergissing te zijn. Ook leek het contrast tussen zijn delicate persoonlijkheid en verfijnde levensstijl en de sociale herkomst van zijn meesters onoverkomelijk.
Alleen het geloof in Gods leidende rol bracht hem ertoe zich in te laten met wat hij zelf nooit zo zou hebben gepland. Die meesters achtte hij aanvankelijk zelfs minder dan zijn persoonlijke kamerdienaar. Hij zag in dat hij samen met hen de weg diende te gaan om voor zichzelf, om in hun ogen, bij de ouders en bij de leerlingen geloofwaardig te zijn.

> *"God, die alle dingen leidt met wijsheid en zachtheid, en die niet gewoon is mensen te verplichten, maar wel erop aanstuurde dat ik mij volledig zou inzetten voor de scholen, deed dit op een haast onopmerkelijke wijze en op heel korte tijd, waarbij de ene opdracht leidde tot een volgende, zonder dat het bij de aanvang te voorzien was."*

Aanvankelijk was de betrouwbare vaste kern heel klein. In 1691, in een zwaar crisismoment, verbond hij zich in het geheim met twee broeders om de nieuwe vereniging van christelijke scholen te doen slagen. Zij waren bereid om tot het uiterste te gaan, ook al zouden zij alleen overblijven en zich verplicht zien om van aalmoezen en desnoods alleen van brood te leven.

> De "heldhaftige" gelofte
>
> *"Ik, Jean-Baptiste De La Salle, priester, ik, Nicolas Vuyart en ik, Gabriel Drolin, wij doen vanaf nu, voor altijd en tot de laatste overlevende of tot aan de volledige uitbouw van genoemde Sociëteit, de gelofte van samenwerking en van eenheid om bedoelde instelling in stand te houden, zonder ze te verlaten, zelfs al bleven enkel wij gedrieën in de genoemde Sociëteit en al waren we verplicht om aalmoezen te bedelen en enkel van brood te leven. Daarom beloven wij om samen en in onderling akkoord, in geweten en zonder enig eigenbelang, al te doen wat wij denken te moeten doen voor het welzijn van genoemde Sociëteit". (21 november 1691)*

Dit zijn instellingswoorden. Het ritueel zich door geloften te verbinden en zich levenslang aan de scholen te binden, bevestigt het bestaan van de nieuwe gemeenschap. Daarin lag de dynamische draagkracht voor het bestaan van zijn Instituut. De "gelofte van verbondenheid en eensgezindheid om het bedoelde Instituut op te richten en in stand te houden" vormt de kern van een « charisma », van een gave van God.

Een bijzondere overtuiging dat de belangeloze inzet voor het onderwijs aan kinderen en jongeren in de risicozone een heilige zaak is. Het was een groepsverbintenis ten dienste van de scholen, niet omwille van persoonlijke ambities.

Dat De La Salle en zijn broeders hierdoor zo sterk aangesproken werden, schreven zij toe aan de werking van Gods Geest.

> Net zoals God in de kerk van de apostelen, profeten en leraren heeft aangesteld, dient het uw overtuiging te zijn dat Hij ook u in uw ambt heeft aangesteld… U mag er dus niet aan twijfelen dat God u een grote gave schenkt in de genade kinderen te mogen onderrichten, ze het evangelie te leren kennen en ze op te voeden in de geest van de godsdienst. (MR 201,1)

Een louterende ontmoeting met die noden en de verdiepende inzet vanuit dit charisma zijn de kern gaan vormen van een eigen spiritualiteit van de christelijke opvoeder. Iedere generatie beleeft de verrassende ervaring zich op één of andere wijze persoonlijk aangesproken te weten. Nieuwe mensen spreken stichtingswoorden uit omwille van een verinnerlijkt antwoord op een oproep. De gebeurtenissen die het leven van een opvoedingsgemeenschap doorkruisen, ontlokken vernieuwende initiatieven. Door terug te grijpen naar de “mythische” oorsprong, door zich te binden aan elkaar in een gedeeld charisma, hernieuwt zich ook een collectieve identiteit.

LEESWIJZER

De activiteiten in deze brochure staan gegroepeerd per thema. Alhoewel we een bepaalde volgorde kozen, mag je de verzameling beschouwen als een grabbelton. Selecteer, knip en plak naar hartenlust. De activiteiten werden niet gekoppeld aan een doelgroep. Mits enkele aanpassingen kunnen ze ook voor jongere of oudere kinderen gebruikt worden.

Bladen die voor leerlingen bedoeld zijn, herken je door een verschil in de pagina-rand. De rij kindjes uit ons logo dat rechtsonder terug te vinden is, vertelt je dat het blad zonder aanpassingen gekopieerd kan worden om in de klas te gebruiken.

Verschillende van de geschreven materialen zijn terug te vinden op onze website. Surf hiervoor naar www.vlp-scholennetwerk.be ⇨ Begeleidingsdienst ⇨ Basisonderwijs ⇨ Brochures ⇨ "In loyale onderlinge verbondenheid".

De materialen die nodig zijn om de activiteit uit te voeren staan opgesomd bij de paperclip. Hierbij kan verwezen worden naar leerling-pagina's in de brochure, documenten op onze website.

Soms worden er achter een beschreven activiteit enkele doelen (ontwikkelingsaspecten of leerplandoelen aangereikt in "klipkadertjes".

Komen kinderen met vragen waar je zelf geen antwoord op weet?

Dit mag zeker leiden tot een brief of mail naar ons (door leerkracht of leerlingen):

VLP - Brochure BaO
H. Placestraat 47
1702 Groot-Bijgaarden

vlp-scholennetwerk@skynet.be

1. DE KLAS … MAATSCHAPPIJ IN HET KLEIN

PARTICIPATIE EN ASSOCIATIE IN DE KLAS

Een kleine maatschappij waarin van alles gebeurt. Er wordt gewerkt, zéker, en volgens sommigen is dat vooral ook het doel. Kinderen komen per slot van rekening naar school om te leren. Er wordt echter ook gepraat en overlegd. Kinderen worden aangesproken op hun gedrag. Ze spreken elkaar ook aan op gedrag. En doen ze dat juist niet, dan gebeurt er ook wat. Verder zijn er tal van 'samen-situaties'. Samen spelen en samen werken. Allemaal sociale interacties. Belangrijke oefenmomenten als het gaat om beter omgaan met jezelf en met de ander. Er wordt ruzie gemaakt, geroddeld, geplaagd, gepest. Schoolgaan staat ook voor samen beleven. Belangrijke, verblijdende of droevige momenten met elkaar delen.
In de meeste gevallen is de klas de plek waar kinderen vanuit zeer uiteenlopende sociale milieus en gedurende langere tijd met elkaar te maken hebben. Het is daar dat ze de kans krijgen om zich te ontwikkelen tot onafhankelijke individuen met een eigen visie op het leven, maar ook met respect voor de vaak zeer uiteenlopende insteken die anderen om hen heen erop na houden. Een plek dus waarop volop kan geëxperimenteerd worden met vormen van samenleven die echt duurzaam zijn.

De begrippen associatie en participatie, of zoals in het vernieuwde opvoedingsproject "loyale onderlinge verbondenheid " genaamd**,** komen dus zeker niet uit de lucht gevallen. We moeten dit zeker ook durven vertalen naar het niveau van kleuters en leerlingen. In een VLP-school zou dit toch aan bod moeten komen. We geloven dat we "samen school maken en dat we dit niet alleen moeten doen". We geloven dat personeel met inspraak en verantwoordelijkheid beter en enthousiaster werkt. En waarom zouden we dit niet geloven op het niveau van onze kinderen? Omdat ze niet kunnen samenwerken? Omdat ze niet kunnen nadenken, kiezen, beslissen… over zaken die hen aanbelangen? Kom nou! In vele scholen van ons netwerk wordt bewezen dat dit wel degelijk kan. We willen je hier een paar haalbare voorbeelden presenteren.

KLEUTERS LEREN KIEZEN EN PLANNEN

- UIT: KIEZEN VOOR HET JONGE KIND - H. BROUWERS (2010) - UITGEVERIJ COUTHINO

In vele - de meeste? - kleuterklassen leren kleuters hun dag, hun werk en hun spel zelf te plannen aan de hand van keuzeborden, planborden...
In de hogeschool leerden we dat je de ontwikkeling van jonge kinderen kan stimuleren. Hierbij moet jouw onderwijs volgens Brouwers voldoen aan een vijftal aspecten:

Veel concrete ervaringen kunnen opdoen; concreet handelen, doen en ervaren is voor jonge kinderen een voorwaarde om mentale begrippen te vormen. Het onderwijs aan jonge kinderen is gericht op het opdoen van zo concreet mogelijke ervaringen.

Betrokken bezig zijn; kleuters zijn betrokken als ze geconcentreerd en tijd-vergetend bezig kunnen zijn.

Zelf de activiteit als betekenisvol ervaren; jonge kinderen leren intentioneel (van Parreren, 1985). Ze leren met hun hoofd, hart en handen. Leren van jonge kinderen moet plaats vinden binnen betekenisvolle contexten.

Het spel krijgt een ruime plaats in het activiteitenaanbod. Volgens Vygotsky biedt spel aan jonge kinderen de beste ontwikkelingsmogelijkheden. Met spel creëer je een 'zone van naaste ontwikkeling'. Door het spel ontstaat een motivatie tot leren. Spel heeft een waarde voor hoger mentaal functioneren. Actieve spelbegeleiding van de leerkracht is vereist.

De ontwikkelingsgebieden komen in samenhang aan bod. In betekenisvolle activiteiten waar kinderen met betrokkenheid aan deelnemen komen altijd meerdere ontwikkelingsgebieden tegelijk aan de orde.

DE BETROKKENHEID EN ZIN VOOR INITIATIEF VAN DE LEERLINGEN VERGROTEN … HOE DOE JE DAT?

- UIT: ACTIEF LEREN – BEVORDEREN VAN VERANTWOORDELIJKHEID VAN LEERLINGEN VOOR HET EIGEN LEERPROCES - EBBENS EN ETTEKHOVEN (2000) – UITGEVERIJ WOLTERS NOORDHOFF

1. *Laat je leerlingen beseffen dat ze **zelf invloed kunnen uitoefenen** op het klasgebeuren*.
   Leraren moeten leren om niet steeds het voortouw te nemen omdat zij uit ervaring weten welke werkafspraken tot de beste resultaten leiden. Laat ook eens zaken de "mist ingaan" om dan samen met de leerlingen te bespreken hoe de activiteit vlot te krijgen is. Zo krijgen de leerlingen niet het gevoel dat ze alles moeten ondergaan, maar dat hun bijdrage wel degelijk het klasgebeuren mee bepaalt.

Durf als leerkracht samen met de leerlingen hun eigen klasregels op te stellen. Evalueer op een later moment of ze ook werkelijk de klasorganisatie regelen. Wat is goed? Wat willen we tenslotte bereiken?
Laat leerlingen tijdens oefeningen de "verkeerde weg" inslaan zonder tussenbeide te komen. Geef hen de tijd om samen de knoop te ontwarren! Dit is kwalitatieve leertijd! Geef desnoods een oefening minder.

2. *Zorg dat leerlingen **betekenis kunnen geven** aan wat gedaan wordt in de klas*.
   Wanneer leerlingen de lesactiviteit als zinloos ervaren en de leerdoelen als betekenisloos, zakt hun activiteitsgraad. Met het oog op een verhoogde participatie aan de kant van de leerlingen moet er tijd worden uitgetrokken om de zin en betekenis van leerstof echt te onderzoeken en te doorgronden, zodat vanuit de opgedane bevindingen de leerlingen conclusies voor zichzelf en als groep kunnen formuleren. Het effect zal duurzamer zijn dan dat je als leerkracht eigen besluiten voorschotelt.

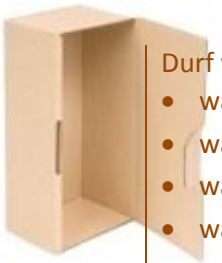

Durf vragen stellen zoals

- wat maakt ons benieuwd?
- wat zouden we graag willen weten?
- waar willen we veel oefentijd aan besteden? en waaraan niet?
- wat interesseert ons minder?
- gaan we dit gedicht van buiten leren, voordragend lezen?
- hoe kunnen we dit het best studeren? Wat zou ons hierbij kunnen helpen? Lukt dat ook thuis zonder hulp?

Zo'n gesprek zorgt ervoor dat de leerdoelen een meer gemeenschappelijk en gedragen karakter krijgen.

3. *Spreek leerlingen aan op het **inzetten van talenten en competenties**.*
   Een actieve deelname wordt gestimuleerd wanneer er het gevoel is "mee te zijn " of wanneer men -mits het leveren van de nodige inspanningen- "bij kan komen". Het aanvoelen dat altijd alles weer "het petje te boven gaat" is evenmin stimulerend om bij de les te blijven. Het uitdagen van leerlingen ligt in het toegespeeld krijgen van kansen om verantwoordelijkheid op te nemen voor kwesties die nét iets meer van hen vragen dan waar zij op een bepaald moment aan toe zijn.

CLIM leren doet niet anders dan inzetten op talenten en compententies, maar stimuleert daarbij ook het ontwikkelen van volwaardig samenwerken

4. *Laat uw leerlingen aanvoelen dat ze **een deel van het geheel vormen**.*
   Deel uit kunnen maken van een gemeenschap of van grotere gehelen zorgt voor actieve betrokkenheid en het daaraan gepaarde verantwoordelijkheidsgevoel. Buiten de klas trekken leerlingen op met vriendengroepen en nemen er rollen van betekenis op. Het zou een gemiste kans zijn om diezelfde mogelijkheden tot gemeenschapsvorming niet ook een plek te geven in de les zelf. We gaan er toch steeds vanuit dat de klas een afspiegeling is van de maatschappij. Een leerkracht moet dus blijvend alert zijn voor symptomen van uitsluiting, discriminatie en pesten.

Laat leerlingen elkaar kennen. Laat iedereen een eigenschap, kernkwaliteit van een andere leerling opnoemen. Laat leerlingen elkaar ondervragen over hun vrije tijd, hun hobby's. Laat hen een nieuwe manier bedenken van bijvoorbeeld verjaardag vieren.
Laat hen een groepsnaam kiezen waar iedereen achter kan staan. Laat hen regelmatig werken aan een groepscollage. Laat leerlingen aan elkaar vertellen wat ze dit schooljaar graag zouden doen, leren,…
Laat leerlingen reageren op stellingen die iets zeggen over de groep, over de actualiteit. Laat hen kiezen tussen voor of tegen en laat hen hun keuze verduidelijken. Ze leren zo verschillen waarderen.
De La Salle gaf leerlingen een dagelijkse taak. Geef veel leerlingen een verantwoordelijkheid. Evalueer de uitvoering van deze taak. Wissel regelmatig van taak.

- **Elkaar leren kennen**
  Laat leerlingen bij elkaar navragen of iemand een bepaalde eigenschap heeft; maak groepen op grond van een gemeenschappelijk kenmerk/hobby; werk met schuivende kringen om leerlingen elkaar vragen te laten stellen; laat leerlingen vragen bedenken die ze elkaar kunnen stellen; bedenk een nieuwe manier van verjaardagen vieren.

- **Bouwen aan een groepsidentiteit**
  Kies een groepsnaam waar iedereen achter kan staan; laat de leerlingen een groepscollage maken of een groepslied; laat de leerlingen hun ideeën weergeven voor het schooljaar en het daar met elkaar over eens worden.

- **Wederzijdse ondersteuning**
  Kies binnen de groep 'verborgen helpers' die iets aardigs zeggen of doen zonder de andere leerlingen te laten merken dat hij/zij een helper is; laat kaartjes uitdelen door leerlingen aan leerlingen die behulpzaam/attent/coöperatief zijn geweest; organiseer met de hele groep een feestje.

- **Verschillen waarderen**
  Laat leerlingen reageren op stellingen die iets zeggen over de groep**.** Bijvoorbeeld "Onze klas is sportiever dan de parallelklas", "In onze klas heerst er altijd een goede sfeer", "In onze klas helpt iedereen altijd iedereen", "In onze klas wordt er onnodig tijd verloren", …
  Laat leerlingen een standpunt innemen door te kiezen voor de ene kant of de andere kant van een lijn; laat leerlingen elkaar uitleggen waarom ze voor die kant gekozen hebben.

- **Gevoel van gezamenlijke verantwoordelijkheid stimuleren**
  Laat bij een opdracht leerlingen met elkaar overleggen wie daar het best toe in staat is en wissel regelmatig van type opdracht; bedenk opdrachten om iets te doen of te maken zonder te praten; laat een voorstelling voorbereiden en bespreek na hoe de verhouding is tussen 'voorbereiding – voorstelling'.

5. *Laat leerlingen **zichzelf zijn***

   Leerlingen hebben de beste ervaring en contacten met leerkrachten die hen niet alleen bekijken als leerling, maar durven laten zien dat zijzelf in de eerste plaats een mens zijn, en niet gewoon een leraar.

Hou een halfuurtje per week vrij om “bij te praten”.
Stel een vragenbox op in je klas waarin leerlingen anoniem alle vragen mogen stellen die ze willen. Stel op voorhand wel dat je niet op alle vragen zal kunnen of willen antwoorden indien het kwetsend is.
Pas op met spreekbeurten over “mijn thuis”, “mijn ouders” “mijn vakantie” omdat dit kan leiden tot “uitsluitingsgevoelens”.
Durf (dit is net een probleem bij nieuwe leerkrachten!)
zaken delen met je leerlingen.

6. *Zeg wat je doet, en **doe wat je zegt** als leerkracht*

   Al te vaak voelen leerlingen zich ontgoocheld in het “woord “ dat volwassenen hen hebben gegeven, omdat ervaring hen heeft geleerd dat even later andere wendingen worden genomen zonder dat men zich nog iets aantrekt van hun eerdere “input”. Niet-vrijblijvend communiceren houdt dan in dat er op een ernstige manier rekening wordt gehouden met elkaars verlangen, gezichtspunten en gedachten.

Als leerkracht moet je je zoveel mogelijk houden aan de gemaakte afspraken. Als je zegt dat er ’s anderendaags toets zal zijn, moet dit ook doorgaan. Idem voor andere taken en lessen.

Vele van de hierboven beschreven strategieën zitten automatisch vervat in het CLIM- leren (Coöperatief Leren In Multiculturele groepen) dat in vele scholen ingang gevonden heeft. Om dit juist en oprecht te kunnen organiseren moet een leerkracht een degelijke kennis hebben van elk kind uit de klas. Niet alleen kennis over de leercompetenties, maar ook over de familiale situatie van de kinderen, van de interesses, van de verlangens, van de dromen.

De La Salle gaf zijn onderwijzers reeds de opdracht : “Zorg dat je je leerlingen individueel kent en probeer hen te begrijpen” (Méd. 33.1).

“Anders kijken” naar de eigen onderwijspraktijk, naar het eigen didactisch handelen is hiervoor noodzakelijk. We moeten leren minder “voor” leerlingen te doen en meer “met” leerlingen, altijd weer vertrekkend vanuit de basisgedachte dat je als leraar niet langer hoeft te doen wat de leerlingen zelf al kunnen of waarvan je weet dat ze het -mits enige inspanning- zullen kunnen.

Leerlingen echt betrekken bij het nemen van beslissingen die hen rechtstreeks aanbelangen, werkt zeer motiverend en verhoogt hun betrokkenheid, maar vormt tegelijk een grote uitdaging voor de leerkracht. Leerkrachten nemen doorgaans op voorhand zelf al hele reeksen beslissingen aangaande de manier waarop zij aan de slag willen gaan met de leerlingen, en dit met de bedoeling om de samenwerking in de klas geolied te laten verlopen. Ze houden hierbij rekening met de eigen behoefte aan structuur en veiligheid en wegen voor zichzelf af in welke mate zij vrijheidsgraden kunnen of durven toelaten. We denken hierbij aan de klasregels, aan de klasschikking, wie op welke plaats moet of kan zitten, hoe leerlingen zich klaarmaken voor het begin van de les, wat er op de bank mag liggen, waar de boekentas moet worden neergezet, op welke wijze, wanneer en aan wie er om hulp gevraagd kan worden, of er gepraat mag worden of niet, welke regels er gelden bij huiswerk, waaraan leerlingen zich moeten houden bij toetsen...

Natuurlijk zijn er voor sommige van deze thema’s richtlijnen over de klassen heen, behoren ze tot de leefregels van de school. Maar voor heel wat andere thema’s geldt dat niet, en zijn leerkrachten dus vrij in het maken van eigen keuzes. En dus kan iedere leraar tot op vrij grote hoogte invulling geven aan een geëigend werksysteem.
Ondanks de behoefte aan structuur en veiligheid bij de leerkracht zelf, moet hij ook inzien dat sleutelen aan werkafspraken een uitstekende gelegenheid is om appels te doen aan de betrokkenheid en participatie van de leerlingen zelf. De ervaring dat men als leerling ook zélf invloed kan uitoefenen op het tot stand komen van dergelijke, in de eigen klas geldende werkafspraken, vergroot hun gevoel van “ownership” én meteen ook hun bereidheid om zich aan de gemaakte afspraken te houden. Het is immers een wereld van verschil wanneer we tot iets “verplicht” worden , dan wel wanneer we inspraak hebben en ons er “echt” toe verbinden om ons allemaal op een bepaalde manier te gedragen.
Het moet duidelijk zijn dat zo’n participatieve benadering velerlei invullingen kan krijgen en het is inderdaad mogelijk om te spreken van een heus “participatiecontinuüm”.

Je kan als leerkracht bijvoorbeeld

- er voor kiezen om zelf te bepalen wat er moet gedaan worden wanneer er tijd over is na het afronden van een taak of opdracht.
- de leerlingen een drietal keuzemogelijkheden aanbieden waar zij steeds weer naar zullen kunnen teruggrijpen als zich zo’n situatie voordoet.
- de kwestie aan te snijden middels een klasgesprek waarin je de leerlingen vraagt naar suggesties over wat voor hen zinvolle invulling is om de vrijgekomen tijd door te brengen. Hier kan je dus als leerkracht weer opnieuw kiezen of je de definitieve beslissing in eigen handen houdt of je de leerlingen laat beslissen.

TIPS AND TRICKS

- **Kinderen kunnen zelf klasregels opstellen.**
- **Kinderen kunnen een eigen plaats kiezen in de klas. Je kan hen wijzen op de voor- en nadelen van hun keuzes. Je kan hen regelmatig een andere plaats laten kiezen.**
- **Kinderen kunnen zelf bepalen welk geluidsniveau er wenselijk is bij bepaalde taken.**
- **Kinderen kunnen zelf bepalen wat ze kunnen doen nadat taken af zijn.**
- **Kinderen kunnen zelf bepalen hoe ze het woord moeten vragen.**
- **Kinderen kunnen zelf bepalen hoe ze hulp moeten vragen : wanneer, hoe, aan wie, …**
- **Kinderen kunnen zelf ruzies beslechten.**

- **Met andere woorden: bekijk je klasorganisatie. Bekijk wat je tot hiertoe zelf besliste zonder de leerlingen erin te kennen. Bepaal waarvoor je de leerlingen inspraak en verantwoordelijkheid wil geven. Werk hier stap voor stap aan.**

Wees vriendelijk voor de jongeren aan wie je les geeft, en laat zien dat je van hen houdt (Méd. 134.2).

2. QUATRE PETITS COINS DE RIEN DU TOUT

HET VERHAAL 'VIER KLEINE HOEKJES VAN NIEMENDAL'

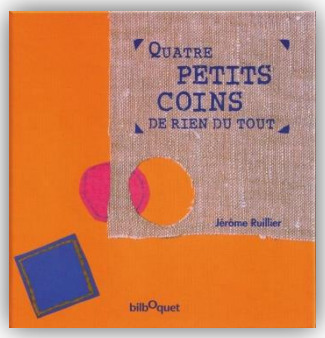

- NAAR HET ALBUM VAN JR

Wie is JR?
't Is de persoon die het verhaal geschreven heeft.

Stil … het begint …!

> Klein vierkantje speelt met zijn vrienden …
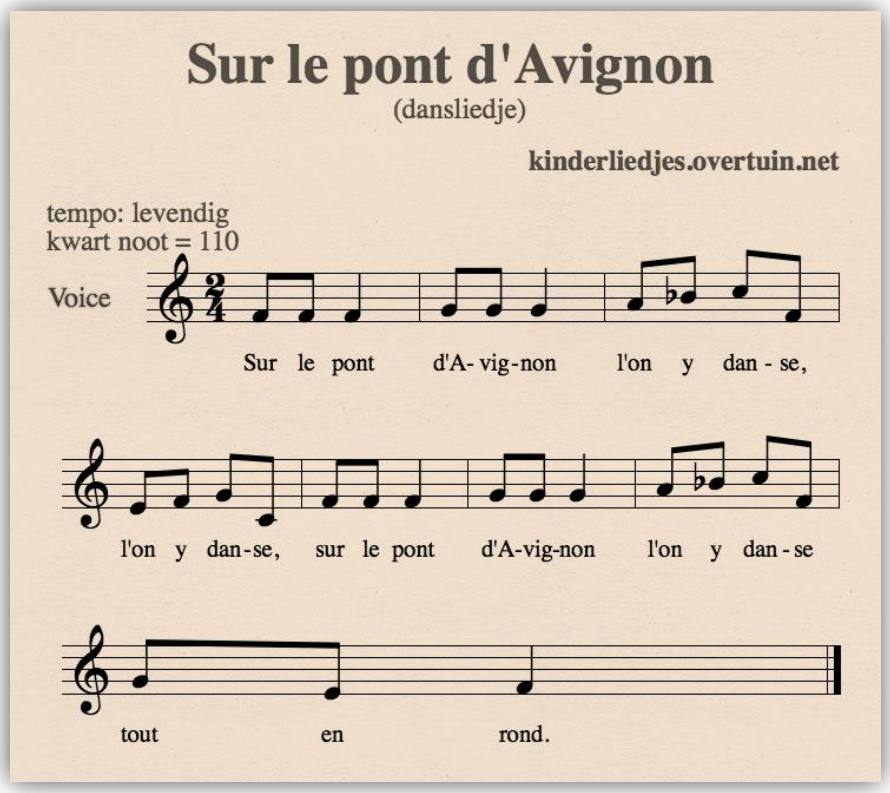
> 't Is tijd om binnen te gaan in het grote huis.
> Klein vierkantje raakt niet binnen. Hij is niet rond, zoals de deur. (zucht, trek, duw)
> Klein vierkantje is triestig. Hij zou zo graag naar binnen gaan in het grote huis.
> Hij wringt zich, hij plooit zich, maar niets lukt.
>
> "Wees rond! Wees rond!", zeggen de anderen.
> Klein vierkantje probeert met al zijn krachten
> "Je moet erin geloven", zeggen de anderen.
> "Ik ben rond! Ik ben rond! Ik ben rond!"
> Maar niets helpt.

"Dan moet je je hoeken afsnijden."

"Oh neen! Dat zal te veel pijn doen!"

Hoe dat oplossen? Klein vierkantje is anders. Hij zal nooit rond zijn.

De kleine cirkeltjes komen te samen in de grote zaal.

Ze bespreken het lang, zeer lang!

Weet jij een oplossing?

Tot dat ze, op een bepaald moment, begrijpen dat het niet klein vierkantje is die moet veranderen. Maar de deur.

En ze snijden vier kleine hoekjes uit, vier hoekjes van niemendal die het mogelijk maken dat klein vierkantje binnen kan in het grote huis met alle kleine cirkeltjes.

AAN DE SLAG MET DIT VERHAAL

ACT. 1 HET VERHAAL OP GEANIMEERDE WIJZE VERTELLEN

Je kan dit verhaal vertellen a.d.h.v. bovenstaande tekst of opteren om het prentenboek aan te schaffen via een Kiala-verkooppunt in - jouw buurt - *te bestellen via het internet - ISBN 284 1812 170.* Je kan ook onze PowerPointpresentatie gebruiken (te vinden op de website van het VLP of door deze QR-code in te scannen).

Ontwikkelingsaspecten

Taalontwikkeling

76) Ervan genieten als er een verhaal (uit een boek) verteld wordt.

Sociale ontwikkeling

17) De eigenheid van anderen respecteren.

Ervaren, bijvoorbeeld via verhalen, dat mensen heel anders kunnen zijn dan we gewoon zijn →

Leerplandoelen

MUZO D 2.7 Dat houdt in dat kleuters genieten van het gevarieerd aanbod van hedendaagse kinderliteratuur als mogelijk uitgangspunt voor dramatisch spel.

NED L 2.2.2.1 Mondelinge, voor kleuters bestemde boodschappen, ondersteund door beeld en/of geluid begrijpen. / Beluisterde verhalen, bestemd voor hun leeftijdsgroep, begrijpen.

WO ZI 2.4.1 Dat houdt in dat ze ervaren, vaststellen en uiten dat mensen verschillen in uiterlijk, in voelen, in waarderen, in handelen, in (na)denken over, in communiceren, in genegenheid betonen, in zin geven aan.

MEDIA 1.6 De mogelijkheden van de media ontdekken om gevoelens en gebeurtenissen vorm te geven en te verwerken. *(Bij gebruik van de PowerPointpresentatie.)*

ACT. 2 HET VERHAAL RECONSTRUEREN

Stel vragen als:

- Over wie gaat dit verhaal?
- Wat gebeurt er met klein vierkantje?
- Waarom kan klein vierkantje niet door de deur?
- Hoe voelt klein vierkantje zich?
- Hoe zou jij je hierbij voelen?
- Wat probeert klein vierkantje allemaal om toch binnen te raken?
- Wat zou jij allemaal proberen?
- Waarom mogen de hoekjes van klein vierkantje niet afgesneden worden?
- Wanneer voelde jij al eens pijn?
- Welke oplossing vinden de kleine cirkeltjes uiteindelijk?
- Wat vind jij van deze oplossing?
- Hoe zou klein vierkantje zich daarbij voelen?
- Wie vond deze oplossing?
- Hoe kwamen de kleine cirkeltjes tot deze oplossing?

Ontwikkelingsaspecten

Taalontwikkeling

76) Ervan genieten als er een verhaal (uit een boek) verteld wordt.

Denkontwikkeling

67) Inzichten verwerven over de tijd

→ meer gedetailleerd opeenvolging in de tijd ervaren en verwoorden (ervoor, erna, daarna, ondertussen, om de beurt ...) →

Leerplandoelen

NED L 2.2.2.1 Opdrachten met betrekking tot het verhaal begrijpen en correct beantwoorden.

NED L 2.2.2.1 Beluisterde verhalen, bestemd voor hun leeftijdsgroep, begrijpen.

NED S 3.4.1 Om de ontwikkeling van taalvaardigheden op betekenisniveau te ondersteunen kan onder meer het volgende aan de orde komen:

- Ruimtelijke begrippen actief gebruiken, zoals voor, achter, vooraan, achteraan, eerste, laatste, ervoor, erachter, erop, erboven, eronder, ernaast, tussen, hoog, laag, middenin, boven, op, onder, naast, waar, waarop, waaronder, waarnaast, ...
- Tijdsbegrippen actief gebruiken zoals eerste, daarna, wanneer, toen, ...

ACT. 3 HET VERHAAL DRAMATISEREND SPELEN EN BELEVEN

- Maak een groot vierkant dat het huis van de kleine cirkeltjes voorstelt.
- Onderaan knip je een rondje uit dat de deur van het huis voorstelt.
- Laat kleine cirkeltjes (zelfde Ø als de deur) van verschillende kleuren uitknippen.
- Knip een klein vierkantje uit dat niet door de ronde deur kan.
- Vertel het verhaal opnieuw. Laat de kinderen het verhaal spelen door te manipuleren met de kleine cirkeltjes en met klein vierkantje.
- Na enkele keren kan je vragen wie het verhaal wil vertellen terwijl andere kleuters het verhaal spelen.
- Het is ook leuk wanneer je met een digitale camera, een tablet, … een opname maakt terwijl de kleuters het verhaal dramatiseren. Kleuters zullen achteraf honderduit genieten wanneer ze zichzelf bezig zien en horen.
- Misschien kunnen handige kleuters zelf foto's nemen en/of een opname maken.

Ontwikkelingsaspecten

Denkontwikkeling

62) Kennis en ervaringen (→creatief) voorstellen

Kennis en ervaringen uit de werkelijkheid voorstellen door middel van bijvoorbeeld materialen en (mentale) beelden, lichaamshoudingen en bewegingen, geluiden en muziek, pictogrammen, gesproken taal, ideeën, rollenspel;

betekenis geven aan voorstellingen van iets (modellen, foto's, prenten, geluiden ...) door ze in verband te brengen met de reële plaatsen en dingen waarnaar ze verwijzen; zich kunnen voorstellen wat er in een verhaal gebeurt;

zijn verbeelding en fantasie gebruiken, verhalen bedenken aan de hand van een reeks voorwerpen, prenten, beelden, klanken, geluiden …

Leerplandoelen

WIS DO 2 a. De situatie op een eigen manier weergeven (dramatiseren, tekenen, …).

MUZO D 5.5.4 Dat houdt in dat ze bereid zijn eigen belevenissen, ervaringen, gedragingen, gevoelens en handelingen spontaan in allerlei situaties te verwoorden in dramatisch spel.

ACT. 4 LOGISCHE VOLGORDE

Prenten te printen via onze website in bijlage 1. (We hanteren hier het criterium de leeftijd + 1 maar we voorzien eveneens een gemakkelijkere versie voor kleuters waarvoor dit criterium iets te hoog gegrepen is.)

- Eerste kleuterklas: zie bijlage 1A (of 1B).
- Tweede kleuterklas: zie bijlage 1C (of 1A).
- Derde kleuterklas: zie bijlage 1D (of 1C).

Werkwijze

- Druk de kaarten in bijlage 1 af. Kopieer ze voor elke kleuter van jouw klas.
- Laat deze prenten uitknippen.
- Laat de kleuters vertellen wat ze op elke prent zien.
- Prenten in de juiste volgorde leggen.
- Volgorde van de prenten verwoorden = het verhaal (her)vertellen.
- Prenten kleven met lijm en penseel.

Ontwikkelingsaspecten

Denkontwikkeling

67) Inzichten verwerven over de tijd

→ meer gedetailleerd opeenvolging in de tijd ervaren en verwoorden (ervoor, erna, daarna, ondertussen, om de beurt ...) →

Leerplandoelen

NED LE 2.1.1 Dat kan onder meer bij het begrijpen en interpreteren van door symbolen voorgestelde boodschappen in verband met concrete activiteiten, volgorde van gebeurtenissen en handelingen, veranderingsprocessen, allerlei relaties: oorzaak-gevolg, doel-middel, ..., gevoelens en stemmingen.

ACT. 5 VREEMDE TAALINITIATIE FRANS

Filmpjes op het internet: http://vimeo.com/69489713 of http://www.dailymotion.com/video/xra1wy_quatre-petits-coins-de-rien-du-tout_creation
Je vindt beide filmpjes ook op onze website of via onderstaande QR-codes.

Bekijk samen met de kleuters het verhaal.

- Wat herkennen de kleuters?
- Laat ze enkele woordjes nazeggen met ondersteuning van de afbeeldingen.
- Vertel het verhaal in het Frans met de PowerPointpresentatie.

Ontwikkelingsaspecten

Positieve ingesteldheid

11) Nieuwsgierig zijn.

Openstaan voor het onbekende, uit zijn op het ontdekken van nieuwe dingen, vanuit een innerlijke drang actief op exploratie willen gaan ...

Sociale ontwikkeling

17) De eigenheid van anderen respecteren

Onbevangen en respectvol omgaan met elkaar; openstaan voor andere gewoonten, waarden, talen en rituelen uit andere culturen.

Zintuigelijke ontwikkeling

56) Intens luisteren

Leerplandoelen

WO DO 0.1 Kinderen willen meer te weten komen over de wereld in al zijn dimensies, hier en elders.

WO ZI 2.4.1 Dat houdt in dat ze ervaren, vaststellen en uiten dat mensen verschillen in uiterlijk, in gezondheid, in taal, in voelen, in waarderen, in handelen, in (na)denken over, in communiceren, in genegenheid betonen, in kennis verzamelen, in humoristisch zijn, in zin geven aan....

ACT. 6 MOTORISCHE SPELEN VOOR PEUTERS EN EERSTE KLEUTERKLASSERTJES

Bied allerhande insteek- en inlegpuzzels aan.

Ontwikkelingsaspecten

Denkontwikkeling

66) Inzichten verwerven over de ruimte.

Eenvoudige puzzels maken (weinig stuks, stevig materiaal, eenvoudige tekening, rechte randen, grote stukken ...)

Leerplandoelen

WIS MK 14 Meetkundige vormen onderzoeken en globaal herkennen door te kijken naar en te handelen.

Kleur- en sorteerspel.

Ontwikkelingsaspecten

Denkontwikkeling

61) Kennis en ervaringen structureren

Met hulp voorwerpen sorteren op basis van één opvallend kenmerk (de kleur) of twee eenvoudige kenmerken combineren (de kleur en vorm).

Leerplandoelen

MUZO BE 13.1 Kleuren onderscheiden en ordenen (classificeren en seriëren).
WIS MR 5 Dingen sorteren op basis van een kwalitatieve vergelijking volgens één of twee gemeenschappelijke kenmerken.

Spelen met de kleurendobbelsteen.

Bied kleine rondjes aan in de kleuren geel, rood en blauw. Deze kleuren staan ook op de kleurendobbelsteen. De kleuters gooien om beurt met de dobbelsteen. Zij laten een klein rondje met dezelfde kleur als het rondje op de bovenkant van kleurendobbelsteen in het huisje binnen.

Ontwikkelingsaspecten

Denkontwikkeling

61) Kennis en ervaringen structureren

Met hulp voorwerpen sorteren op basis van één opvallend kenmerk (bijvoorbeeld de kleur) of twee eenvoudige kenmerken combineren (bijvoorbeeld kleur en aantal tot drie).

Taalontwikkeling

74) Visuele boodschappen (kleurendobbelsteen) interpreteren en er gepast op reageren.

Leerplandoelen

MUZO BE 13.1 Kleuren onderscheiden en ordenen (classificeren en seriëren).
WIS MR 5 Dingen sorteren op basis van een kwalitatieve vergelijking volgens één of twee gemeenschappelijke kenmerken.
NED TB 3.18 Nadenken over niet-talige aspecten in communicatie zoals een kleurendobbelsteen.

ACT. 7 DENKSPELEN VOOR JONGSTE KLEUTERS

Explorerend beleven: memory kleine cirkeltjes en klein vierkantje.

Memory 'kleine cirkeltjes en klein vierkantje' (zie bijlage 2 op onze website)

Spelverloop

- Druk de kaarten in bijlage 2 tweemaal af. Je kunt ze verstevigen door ze op karton te kleven of te lamineren.
- Het spelen in kleine groep van 4 kleuters verhoogt de betrokkenheid.
- Leg de kaarten omgekeerd op tafel. Elke deelnemer draait om de beurt 2 kaarten om. Bij 2 gelijke kaarten mag de deelnemer de kaarten bij zich nemen. Indien geen twee dezelfde afbeeldingen worden ze op dezelfde plaats terug gelegd.
- De kleuter benoemt de kleur van de cirkeltjes en vierkantjes die op de omgedraaide kaart staan.

Ontwikkelingsaspecten

Sociale ontwikkeling

21) Samenwerken

Gezelschapsspellen spelen: kennis maken met eenvoudige spelregels (bijvoorbeeld zijn beurt afwachten).

Denkontwikkeling

61) Kennis en ervaringen structureren

Ervaringen opdoen met kleuren → spelenderwijze voorwerpen sorteren naar (hoofd)kleuren en de kleuren leren kennen.

63) Kennis en ervaringen integreren

Ontdekken dat twee voorwerpen bij elkaar passen .

Leerplandoelen

WIS MR 1 Twee dingen kwalitatief vergelijken volgens kleurschakering.

MUZO BE 13.1 Kleuren onderscheiden.

Explorerend beleven: lotto' kleine cirkeltjes'.

Vier legkaarten en bijhorende losse kaarten (zie bijlage 3 op onze website)
Kleurendobbelsteen met de kleuren: rood, blauw, groen, geel, oranje en wit

Spelverloop

- Print de lottokaarten tweemaal: 1 x voor de legkaarten, de andere kaarten worden verknipt in losse kaarten.
- Elke deelnemer krijgt een legkaart voor zich.
- Om beurt wordt met de kleurendobbelsteen gerold. De deelnemer neemt het cirkeltje in de gegooide kleur en legt hem op zijn legkaart. Als er een kleur gegooid wordt waarvan de cirkel al op de legkaart ligt, gaat de beurt naar de volgende deelnemer.
- Het spel wordt gespeeld tot alle legkaarten vol zijn.

Ontwikkelingsaspecten

Sociale ontwikkeling

21) Samenwerken

Gezelschapsspellen spelen: kennis maken met eenvoudige spelregels (bijvoorbeeld zijn beurt afwachten).

Denkontwikkeling

61) Kennis en ervaringen structureren

Ervaringen opdoen met kleuren → spelenderwijze voorwerpen sorteren naar (hoofd)kleuren en de kleuren leren kennen.

63) Kennis en ervaringen integreren

Ontdekken dat twee voorwerpen bij elkaar passen.

Leerplandoelen

WIS MR 1 Twee dingen kwalitatief vergelijken volgens kleurschakering.

MUZO BE 13.1 Kleuren onderscheiden.

Ontwikkelingsondersteunend leren: leg op dezelfde plaats.

rooster in bijlage 4 - cirkeltjes in de kleuren rood, geel en blauw - kleurendobbelsteen

Spelverloop

- Print de kaarten in bijlage 4. Knip de gekleurde cirkeltjes uit. Je kunt ze verstevigen door ze op karton te kleven of te lamineren.
- Het spelen in kleine groep van 4 kleuters verhoogt de betrokkenheid.
- Laat de kleuters beurtelings met de dobbelsteen gooien. De kleuter neemt hetzelfde figuurtje dat bovenaan de kleurendobbelsteen verschijnt en legt dit cirkeltje op de juiste plaats op het rooster.
- De kleuter benoemt de kleur van het cirkeltje dat hij genomen heeft.

Ontwikkelingsaspecten

Zintuiglijke ontwikkeling

55) Intens kijken

Denkontwikkeling

66) Inzichten verwerven over de ruimte.

Taalontwikkeling

74) Visuele boodschappen (pictogrammen) interpreteren en er gepast op reageren.

Leerplandoelen

WIS MR 1 Twee dingen kwalitatief vergelijken volgens kleurschakering.

MUZO BE 13.1 Kleuren onderscheiden.

Voel de bol
Die is rond
En kan rollen
Over de grond
Ligt hij stil
En duw je een keer
Zo rolt de bol
Heen en weer

ACT. 8 MOTORISCH TIKSPEL – KRINGSPEL VOOR OUDSTE KLEUTERS

Vormen naar keuze

We zingen onderstaand liedje op melodie 'zakdoekje leggen'
"…….. leggen, niemand zeggen, achter wie leg ik hem neer? Eén, twee, drie wij kijken weer: niet bij mij en niet bij jou, wie hem heeft die pakt hem gauw."

Ontwikkelingsaspecten
Sociale ontwikkeling
21) Samenwerken.
Langere tijd samenspelen. →
Motorische ontwikkeling
44) Grootmotorisch bewegen
Ooghandcoördinatie: aantikken.
Basisbewegingen ontwikkelen als lopen.
Leerplandoelen
BO MC 6.19 De leerlingen proberen in het spel te blijven door de leerlingen die hen willen uitmaken, te ontwijken, te passeren of door tijdig van hen weg te lopen (tikspelen).

ACT. 9 FILOSOFEREN MET OUDERE KLEUTERS

- Wat zou jij doen als klein vierkantje bij jou thuis niet door de deur kon?
- Wat kunnen wij samen doen als klein vierkantje niet door de deur kon omdat hij
  - te groot of te dik is?
  - in een rolstoel zit?
  - geen vriend is van de kleine cirkeltjes?
  - …
- Laten wij soms iemand voor ons deurtje staan?
- Vind jij dit goed?
- Is dit prettig voor die jongen of dat meisje?
- Waarom doen we dat?
- Hoe kunnen wij ervoor zorgen dat dit niet meer gebeurt?

Ontwikkelingsaspecten
Taalontwikkeling
75) Ervaringen uitwisselen
→ Filosoferen over vragen en onderwerpen.
Leerplandoelen
WO DO 0.6.1 Dat houdt in dat ze over woorden en termen beschikken.

ACT. 10 EEN VREUGDEDANS OM DE GOEDE AFLOOP TE VIEREN

Muziek*:* 'Fairy tale' uit de cd The Celts van Enya.
http://www.youtube.com/watch?v=54XztbNJ87g
http://www.youtube.com/watch?v=Lr5KHHwk4UE

"Lichtdans: Dragers van het licht" - Versie voor jonge kinderen.
Dans ontworpen en uitgeschreven door de heer Jean Agten.

Betekenisgeving
In deze dans kunnen kinderen een licht met zich meedragen. Een licht dat meegedragen wordt en ook getoond wordt aan elkaar. Een licht dat ze aan elkaar aanbieden. Dat licht moet soms beschermd worden. Tegen wind en ontij. Ze laten niet alleen het licht zien, ze bieden het ook aan anderen aan. Al gaande in de cirkel van het licht stappen ze de weg van het leven.

Christelijke betekenissen: tijdens de advent kan de danscirkel met de lichten, de adventskrans (oud Germaans zonnesymbool) verbeelden. Met Kerstmis kunnen ze licht ontvangen uit de handen van een kind. Dat licht verlicht hen en belicht de weg die ze gaan. Op Maria-Lichtmis worden traditioneel kaarsen gewijd en een kaarsenprocessie gehouden. De processie staat symbool voor de intrede van Christus in de tempel van Jeruzalem, als het "Licht dat voor alle volkeren straalt". De dans kan deze kaarsenprocessie verbeelden. Deze dans kan ook met Pasen (Paaskaars- Licht van de verrijzenis) en Pinksteren (licht van de Heilige Geest- vurige tongen) verbonden worden.

Dansbeschrijving

In deze dans dragen de dansende kinderen een licht bij zich. Een theelichtje in een potje van glas of plastic. Bij heel jonge kinderen kan dit brandende kaarsje vervangen worden door mini led-lichtjes of door in papier gevormde kaarsen of lampionnen. Een grote centrale kaars in het midden van de kring symboliseert het zonnelicht, het goddelijke licht. De kleine lichtjes symboliseren het eigen licht van de kinderen. Men draagt het licht in de hand met zich mee tijdens de dans dicht tegen het eigen lichaam. De dansers staan in een kring met het aangezicht en het hele lichaam in de dansrichting. De dans vat aan met vier stappen vooruit. Men begint met de rechter voet. Dus rechts, links, rechts, links. Daarna zetten de kinderen twee passen (rechts, links) naar het midden van de cirkel toe. En laten hun licht zien aan elkaar. Daarna zet men twee stappen achteruit (rechts, links) met een kwartdraai rechts. Dan gaat men weer vier stappen naar rechts verder de cirkel beschrijvend, (rechts, links, rechts, links) terwijl men de rechterhand als een bescherming voor of boven het lichtje houdt. Dan weer twee stappen naar het midden van de cirkel toe (rechts, links) waarbij men met beide handen open naar de anderen toe strekt. Men biedt de anderen het licht aan. Men zet twee stappen weer terug (rechts, links) en draait een kwartdraai naar rechts. Dan gaat het weer van vooraf aan met vier stappen voorwaarts met het lichtje voor zich uit. Als hulp voor de kinderen kan de danscirkel op de grond getekend worden.

Ontwikkelingsaspecten

Muzische ontwikkeling

39) Muzisch omgaan met lichaamshoudingen en bewegingen.

Kennismaken met het lichaam als vertolker van muzische ervaringen: lichaamstaal, lichaamshoudingen, lichaamsbeweging en mimiek; ervaringen uitdrukken in lichaamshoudingen en bewegingen; nadenken en spreken over lichaamshoudingen en bewegingen ...; bewegingsmogelijkheden zoeken om op een doorleefde, verstaanbare en oorspronkelijke manier uiting te geven aan gevoelens, gedachten, ervaringen; kennismaken met bewegingsexpressie, meebewegen op muziek, dansexpressie, pantomime ...

Leerplandoelen

MUZO BEX 5.3 Dat houdt in dat ze zelf dansen ontwerpen om individueel of in groep uit te voeren.

ACT. 11 SPEELWERKBLADEN VOOR OUDERE KLEUTERS

Ontwikkelingsaspecten

Ontwikkeling van de zelfsturing

82) Een taak begrijpen, aanvatten, volhouden en afwerken.

Een opdracht begrijpen en correct uitvoeren zonder veel hulp.

Leerplandoelen

NED L. 3 Boodschappen verwerken, beoordelen en integreren.

Teken steeds het volgend figuurtje in de rij.

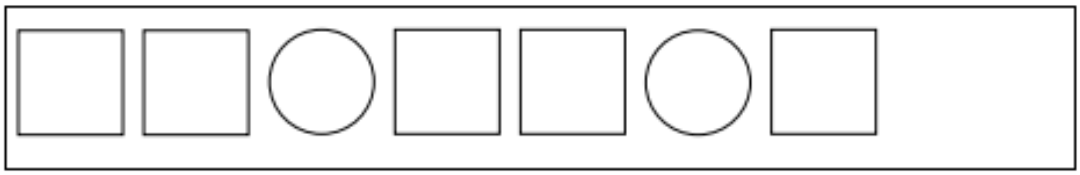

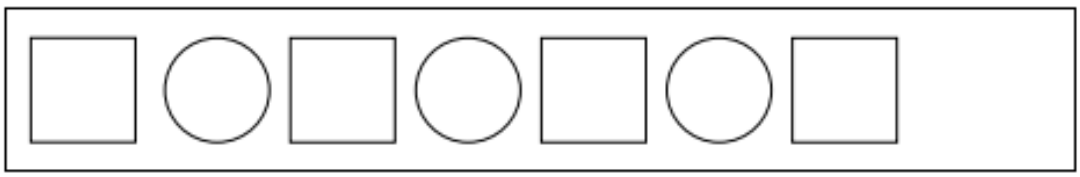

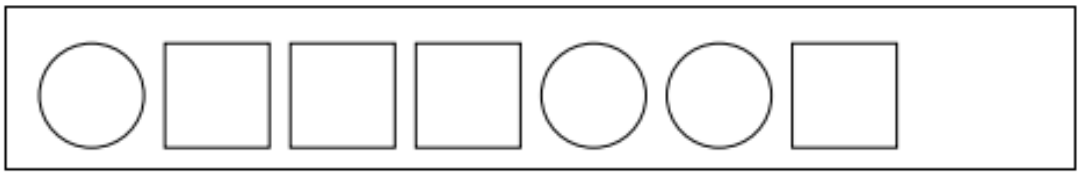

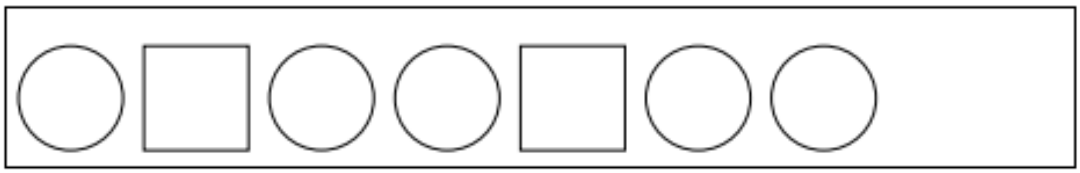

Maak zelf de hele rij af.

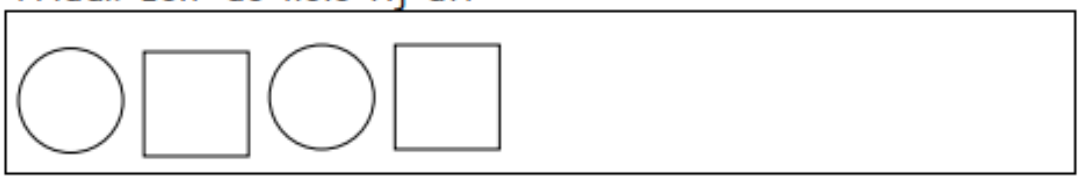

			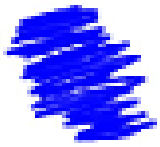
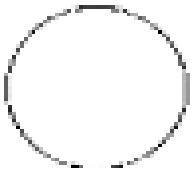			
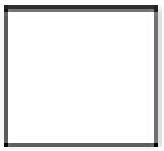			

3. STEUNGROEPEN VOOR EN DOOR KINDEREN

Kinderen zijn niet alleen leerlingen. Elk van hen is ook mens. Elke mens ontwikkelt op unieke wijze met positieve en negatieve ervaringen. Die ervaringen brengen kinderen mee naar school waar er niet altijd plaats voor is. Misschien kunnen we dat veranderen door het organiseren van “steungroepen”. We denken hierbij aan groepen van kinderen met een moeilijk “schoolgedrag”, kinderen van gescheiden ouders, kinderen met een ervaring van een overlijden in het gezin, kinderen met een andere thuistaal, kinderen die pesten of gepest worden, hoogbegaafde kinderen, …
In die steungroepen krijgen kinderen en hun leerkracht de kans om de problematiek met elkaar te delen, via rollenspel leren om te gaan met de problematiek, inzicht te krijgen in de problematiek , opstellen van een stappenplan om het gebeuren “om te buigen”.

Hier volgen twee voorbeelden.

DE STEUNGROEPAANPAK TEGEN PESTEN

Positief en oplossingsgericht

De steungroepaanpak is een snelle, praktische manier om het pesten te stoppen. Het is een oplossingsgerichte aanpak, die aansluit bij de mogelijkheden van de kinderen en die het positieve gedrag stimuleert. Het probleem wordt niet bij de individuele leerling gelegd. Pesten is een probleem dat de hele groep aangaat. Ook andere kinderen lijden eronder, want de sfeer in de groep wordt onveilig. De kinderen doen mee met de pester, of houden zich afzijdig om niet óók het slachtoffer te worden. De sfeer in de groep wordt dan steeds meer gekenmerkt door competitie, negatieve feedback en angst.

De steungroepaanpak heet naar de groep leerlingen die gevormd wordt. Deze groep gaat zich verantwoordelijk voelen en probeert het gepeste kind te steunen. Ze bedenkt concrete acties om het kind weer mee te laten doen, zodat het zich weer prettig en veilig voelt op school.

Hoe werkt de steungroep?

Van belang is de samenstelling van de groep. De leerkracht bespreekt met het gepeste kind, hoe de groep wordt samengesteld. Er komen enkel kinderen in die sympathie voelen voor het gepeste kind en verder een of twee pesters en meelopers.

De leerkracht praat met de steungroep. Het gepeste kind is daar niet bij. De leerkracht legt het probleem uit, zonder de pesters te beschuldigen. Vandaar dat deze aanpak ook wel de ‘No Blame’-aanpak werd genoemd. Er wordt niemand gestraft. De pester krijgt juist de gelegenheid te stoppen met het pestgedrag en ander gedrag te vertonen.

Aan de kinderen in de steungroep wordt gevraagd te bedenken wat zij zelf kunnen doen voor het gepeste kind. Daarbij gaat het om kleine concrete handelingen, zoals groeten, betrekken, meespelen, iets aardigs zeggen. De leerkracht vraagt door en geeft veel positieve feedback. De leerkracht geeft de kinderen het gevoel dat zij gekozen zijn omdat zij belangrijk zijn: zij kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de sfeer in de klas en aan het gevoel van veiligheid.

Na een week komen de kinderen verslag uitbrengen bij de leerkracht. Wat hadden ze zich voorgenomen en hoe is het gegaan? Ook praat de leerkracht met het gepeste kind, om te horen of er iets veranderd is.

Zo nodig wordt dit proces herhaald met dezelfde groep of met een andere steungroep.

DE STEUNGROEPAANPAK VOOR

KINDEREN DIE EEN VERLIES LEDEN

We denken hierbij aan kinderen die geconfronteerd worden met de dood van een dierbare, met echtscheiding van de ouders, met een ongeluk in de familie of in de kennissenkring, met een traumatische ervaring, ...

Met de toelating van de ouders of voogd van de leerlingen kan zulk een steungroep een waardevolle steun vormen voor kleuters en leerlingen .
De activiteiten in deze groep helpen de kinderen te leren over verlies, over afscheid nemen, over dood, over het herkennen en het uitdrukken van hulpvragen en vaardigheden om om te gaan met verlies. In deze groep kunnen volgende items aan bod komen :

- Verandering is een deel van het leven.
- Wat is dood?
- Wat gebeurt er als iemand sterft?
- Welke ceremonies zijn aan sterven verbonden?
- Hoe kan ik afscheid nemen? Iedereen rouwt op zijn manier, rouwen kan lang duren. Ga er niet te vlug vanuit dat het rouwproces over is.
- Zo gaan we de ontmoeting met de rouwende niet uit de weg. Steun is belangrijk. Ben je er bewust van dat de rouwende leerling onredelijk en vreemd kan reageren.
- Blijf aandachtig luisteren, ook al hoor je het verhaal voor de tiende keer.
- Bespreek met de kinderen hoe ze na de uitvaart terug kwamen in de groep.
- Bereid de klasgroep voor op de terugkomst.
- Erken het verlies van het kind, deze erkenning is nodig om de verbinding met de school weer te maken.
- Vaak is de verdrietige ouder niet in staat om het kind te ondersteunen. De steungroep kan dan als vertrouwensbasis heel belangrijk zijn.
- Steun de rouwende leerling door regelmatig individueel met hem te praten.
- Door op een subtiele manier aandacht te geven en respect te tonen, weet de rouwende leerling zich erkend en herkend.

- Let op signalen van de rouwende leerling, die krijg je soms onverwacht in het spel. Ga in op signalen of begin er zelf over. Vraag af en toe hoe het gaat.
- Besteed in de steungroep op bepaalde momenten expliciet aandacht aan het overlijden: Vaderdag / Moederdag.
- Veroordeel het gedrag niet, maar bied de leerling in de steungroep de veiligheid om het verdriet op een aanvaardbare manier te uiten.
- Schrik niet als de kleuter spelletjes speelt met de dood als thema. Op deze manier probeert de kleuter het verlies een plaats te geven.
- Het is als leerkracht niet nodig om in de groep steeds over de dood met deze leerlingen te praten, wat wel belangrijk is, is dat je regelmatig samen praat.
- In de steungroep hoef je niet te pas en te onpas goede raad te geven. De rouwenden voelen zich dan niet begrepen.
- Luister naar de vraag achter de vraag, leef je in in hun wereld en spreek hun taal.
- Geef de rouwende leerling ruimte om te huilen, om opstandig te zijn. Hevige huilbuien zijn een signaal. Een signaal dat zegt: zie me, troost me, help me.
- Realiseer je dat een kind dezelfde gevoelens heeft als een volwassene, maar het uit ze op een andere manier.
- Dwing een kind niet om te praten, ook niet in deze groep.
- Vertel nooit aan een kind dat het zich sterk moet houden en niet moet/mag huilen.
- Stimuleer collega's om aandacht op te brengen voor deze rouwende leerling.
- Let op alarmerende signalen die kunnen wijzen op abnormale rouw.
- Laat het kind weten dat verdriet heel lang kan duren en nooit verdwijnt.
- Zorg voor een ruimte in de school waar iemand met verdriet zijn/haar verhaal kan doen.
- Zorg voor erkenning van verdriet en voor hartelijke aanwezigheid, maar zorg wel dat de jongere als lid van de groep blijft functioneren.
- Gevoelens
- Delen van herinneringen
- Hoe voel ik me bij de scheiding?
- Moet ik kiezen tussen mama of papa?
- Ben ik schuldig aan de scheiding?
- Zal ik dit ongeluk kunnen vergeten?
- Bij wie kan ik terecht met mijn vragen?
- Neemt men mijn angst ernstig?
- …

4. VIDEO IN DE KLAS

In het maandblad “Klasse” van februari 2014 vind je een artikel over het samenwerken met en rond het maken van een “video”.

De meerwaarde bij het maken van een video is dat de leerlingen niet alleen actief bezig zijn met het vak (het onderwerp van de film) maar dat ze tegelijkertijd ook van elkaar leren. Gewoonlijk werken de leerlingen in groepjes bij het maken van een video waarbij ze afwisselende opdrachten hebben: het hanteren van de camera, inhoud en montage, ... Doordat leerlingen enthousiast en creatief bezig zijn, zijn ze vaak ook meer gemotiveerd en leren ze meer bij dan wanneer ze passief luisteren. Vakoverschrijdend werken komt hier gemakkelijk binnen “handbereik”.
De apparatuur wordt steeds goedkoper en toegankelijker. Met tablets en smartphones (van je leerlingen?) kan je filmen en monteren.

Filmen creëert tijdswinst!
Jouw leerlingen zullen het “megacool” vinden dat hun leerkracht zich op het digitale pad durft te wagen.

Probeer de opdracht bij doos 5 op pagina 38 eens uit met jouw klas.

Het tweede leerjaar van mevrouw Hilde Smeets uit de St.-Jozefsschool in St.-Agatha-Berchem zorgt alvast voor een schitterende voorzet. Bekijk de kunsten van deze leerlingen maar eens via https://www.youtube.com/watch?v=0X4TjL-rdBA

5. OUDERBETROKKENHEID EN OUDERPARTICIPATIE

In ons opvoedingsproject beklemtonen we dat we ruimte maken voor participatie en verbondenheid. Ouders zijn uiteraard een belangrijke partner om elk kind dat ons is toevertrouwd goed te kunnen begeleiden. We willen hen actief betrekken bij de weg die we samen met hun kind bewandelen, bij de kansen en moeilijkheden. Door hen regelmatig niet alleen te informeren maar hen ook te consulteren, hun advies te vragen, drukken we uit dat we met hen verbonden zijn in een gezamenlijk opvoedingstraject.

'Wat in gemeenschap wordt nagestreefd, overstijgt de individuele betrachtingen.'
(Lasalliaans Opvoedingsproject)

Enkele tips van het zorgteam van Basisschool St.-Jozefinstituut, Kortrijk:

- De ouders vriendelijk ontvangen veronderstelt natuurlijk voldoende stoelen en een verzorgde spreektafel. Ouders die aangenaam ontvangen worden, ervaren en onthouden dit als zeer positief. De eerste 20 seconden kunnen bepalend zijn. Begin daarom altijd met iets positiefs.

- Ouders die wat moeten wachten, hebben tijd om rond te kijken. Een klas die er net en kindvriendelijk uitziet, wekt appreciatie op. Omdat de ouders in de gang wachten, is het uitzicht van de gang ook belangrijk.

- Sommige ouders durven al eens uitweiden. Probeer het gesprek ter zake te houden. Vertel op een eerlijke manier wat je over hun kind wil doorgeven, zonder kwetsend te zijn. De manier waarop je iets formuleert, is dikwijls even bepalend als de boodschap die je doorgeeft. Ouders en school zijn partners in de opvoeding van het kind: spreek niet tegen de ouders maar met de ouders.

- Het attituderapport is een instrument dat kansen biedt om talenten en vaardigheden van de kinderen die je niet op het cijferrapport ziet, te benadrukken. Iedere ouder hoort graag mooie zaken over zijn kinderen.

- Een oudercontact kost je tijd. Dat is zo. Het hoort bij de job van leerkracht. Wie zelf ouder is en de andere kant van het gesprek ervaren heeft, weet dat dit toch iets bijzonders voor de ouders is. Het gaat over hun kind… ook al is dat kind geen zorgenkind.

- En tenslotte: oudercontact is er niet enkel voor de ouders. De ontmoeting biedt mogelijkheden om als leerkracht meer te weten te komen over de leefomstandigheden, de gezinscontext, de achtergrond, … van de kinderen.

Andere initiatieven om de samenwerking tussen de ouders en de school te bevorderen:

St.- Lambertus, Ekeren:

Voor elke verwijzing naar het buitengewoon onderwijs wil de school de contacten leggen en samen met de ouders naar de nieuwe school gaan. We geven als het ware onze "zorg" door. Voor ouders is dit een belangrijke ondersteuning in het aanvaardingsproces/verwerkingsproces. Het is ook een versterking van het advies en een interesse in het advies: "we zijn er van overtuigd dat je kind beter zal geholpen zijn in dit of dat type". "We willen onze expertise ook delen met de andere school".

Broederschool, Genk-Centrum:

Ouderacademie: ouders van kleuters worden om de 6 à 8 weken 's avonds uitgenodigd om naar een onderwerp uit de kleuterwereld te komen luisteren.

St.-Lukasbasisschool, Schaarbeek:

Om de communicatie met anderstalige en allochtone ouders op gang te brengen en te bevorderen, organiseert de school maandelijks een 'Chit Chat'. De uitnodiging voor deze babbeltijd wordt opgemaakt in verschillende talen om alle ouders maximaal te kunnen bereiken en de barrière tot deelname zo laag mogelijk te houden. Heel wat ouders komen op dit initiatief af. De school grijpt deze gelegenheid aan om bepaalde accenten uit haar pedagogisch project in de schijnwerpers te plaatsen. Daarnaast worden ook allerhande praktische zaken en afspraken besproken. De school zorgt telkens voor drank, koffie, thee, vers fruit, een gezond tussendoortje, … Deze 'Chit Chat' wordt ook aangekondigd op de website van de school.

Andere ideeën om de samenwerking met ouders te bevorderen kan u mailen naar wim.decock@vlp-scholennetwerk.be .
We plaatsen deze op onze website www.vlp-scholennetwerk.be bij begeleidingsdienst ⇨ basisonderwijs ⇨ brochures.

6. BEZINNING - VERBONDENHEID

In de klas staan vijf verschillende (formaat, kleur, bekleding) dozen. Op elke doos is een tekstje gekleefd met eventueel ook een vraag. Elke doos is genummerd en de dozen moeten in de juiste volgorde worden 'behandeld'. Als het tekstje gelezen is en de vraag beantwoord, mag de doos open en vindt men een voorwerp. [1]

INLEIDING

Moment van stil worden, bidden, bezinnen, … en link naar dozen met vraag en voorwerp.
"*Misschien heb je het daarnet al opgemerkt, maar in onze klas staan vandaag een aantal geheimzinnige dozen. Ze zijn verschillend van formaat, van kleur, maar ook van inhoud. En toch vertellen al die dozen ons straks eenzelfde geheim. Het gaat over verbondenheid. Met mensen, met dingen, met de natuur en ook met God. Bij die verbondenheid willen we vandaag even stil staan. Want zonder verbondenheid zijn we moederziel alleen en kunnen we niet veel. Om het geheim van de verbondenheid te ontdekken, laten we ons helpen door deze geheimzinnige dozen.*"

DOOS 1 : VERBONDEN MET MEZELF

> Tekst op de doos: Jezus zei: "Bemin je naaste als jezelf."
>
> Vraag op de doos: Wat wil Jezus hiermee zeggen?
>
> Materiaal in de doos: Post-its, balpennen, poster en plakband

Je reflecteert met de kinderen over deze vraag. Dan pas mag de doos open. Opdracht met het materiaal: elk kind schrijft een positieve eigenschap op van zichzelf en kleeft die op een poster. Je hangt de poster in de klas.

DOOS 2 : VERBONDEN MET IEDEREEN VAN MIJN KLAS

> Tekst op de doos: Vriendschap is een werkwoord.
>
> Vraag op de doos: Wat betekent dit?
>
> Materiaal in de doos: poster(s), kleurstiften

[1] Afhankelijk van de leeftijd kan je de vragen aanpassen en met één of meerdere dozen werken.

Je reflecteert met de kinderen over deze vraag. Dan pas mag de doos open.
Opdracht met het materiaal: stappen zetten, handen reiken naar elkaar, 'iemand de hand reiken', iemand een 'handje helpen', een 'handje toesteken', … We proberen tijdens het hele schooljaar mekaar te helpen. Teken allemaal je handafdruk op het grote blad papier.
Gesprek nadien: wanneer stap ik naar anderen? Waarom stap ik wel/niet naar iemand anders toe? Hoe zet ik stappen? Schuchter, vastberaden, twijfelend…

DOOS 3 : VERBONDEN MET MIJN FAMILIE

> Vraag op de doos: Wie helpt er thuis mee?
>
> Materiaal in de doos: strookjes papier aan touwtjes, touw, stiften

Laat kinderen vertellen wat ze doen om te helpen. Dan pas mag de doos open.
Opdracht met het materiaal: ieder kind krijgt één strookje aan een touwtje en schrijft hierop een mooi moment in de familie (bijvoorbeeld verjaardag, samen iets doen, op reis, …). Schrijf aan de andere kant een mooi moment dat je wenst aan iemand van je familie (bijvoorbeeld oma uit het ziekenhuis, met papa spelen, …) of anders geformuleerd 'voor wie je wil bidden?'.
Gesprek nadien: er worden een aantal mooie momenten opgesomd. Kinderen die dat willen vertellen hun wens.

DOOS 4 : VERBONDEN MET JEZUS

> Vraag op de doos: wat denk je als je de naam 'Jezus' hoort?
>
> Materiaal in de doos: kinderbijbel

Laat de kinderen reageren. Dan pas mag de doos open.
Opdracht: maak het stil en luister naar een verhaal uit de Bijbel:

Enkele mama's kwamen met hun kinderen bij Jezus. De mama's wilden graag dat Jezus hun kinderen zou zegenen. Maar de apostelen vonden dat geen goed idee. Volgens hen had Jezus geen tijd. Daarom stuurden de apostelen de mama's en de kinderen weer weg.

Jezus zag dat en nam hen dat zeer kwalijk. "Waarom sturen jullie die kinderen weg?" vroeg Hij.

Een van de apostelen zei: "Je bent zo druk bezig, Heer. Je moet al zoveel grote mensen helpen. Je hebt geen tijd voor kinderen."

Jezus zei: "Vriend toch … Je snapt er niets van. Het is net omgekeerd! De kinderen begrijpen Gods boodschap veel beter dan de grote mensen. Als je niet zelf wordt zoals die kinderen, kom je er bij God niet in!"

En Jezus stond op en zei "Laat die kinderen maar bij komen".

Hij nam de kinderen in zijn armen en zegende hen.

Gesprek nadien: waarom zou Jezus het belangrijk vinden dat kinderen bij Hem komen?

DOOS 5 : VERBONDEN MET DE KINDEREN IN DE WERELD

> Vraag op de doos: ken je een ver land waar je graag eens met de kinderen zou spelen of voetballen?
>
> Materiaal in de doos: USB-stick met liedje 'We are marching in the light of God."

Laat de kinderen reageren. Dan pas mag de doos open.
Opdracht met het materiaal: zingen is 2 maal bidden. Lied 'We are marching in the light of God' aanleren en samen zingen. Om onze wereldwijde verbondenheid uit te drukken met de wereld, filmen we dit en mailen dit naar het VLP om te plaatsen op de website (zie ook pagina 33).

Tot slot … plaats de dozen in het godsdiensthoekje. Misschien kan je er af en toe eentje bij maken.

We are marching in the light of God

CCM 부르는소리 African Melody
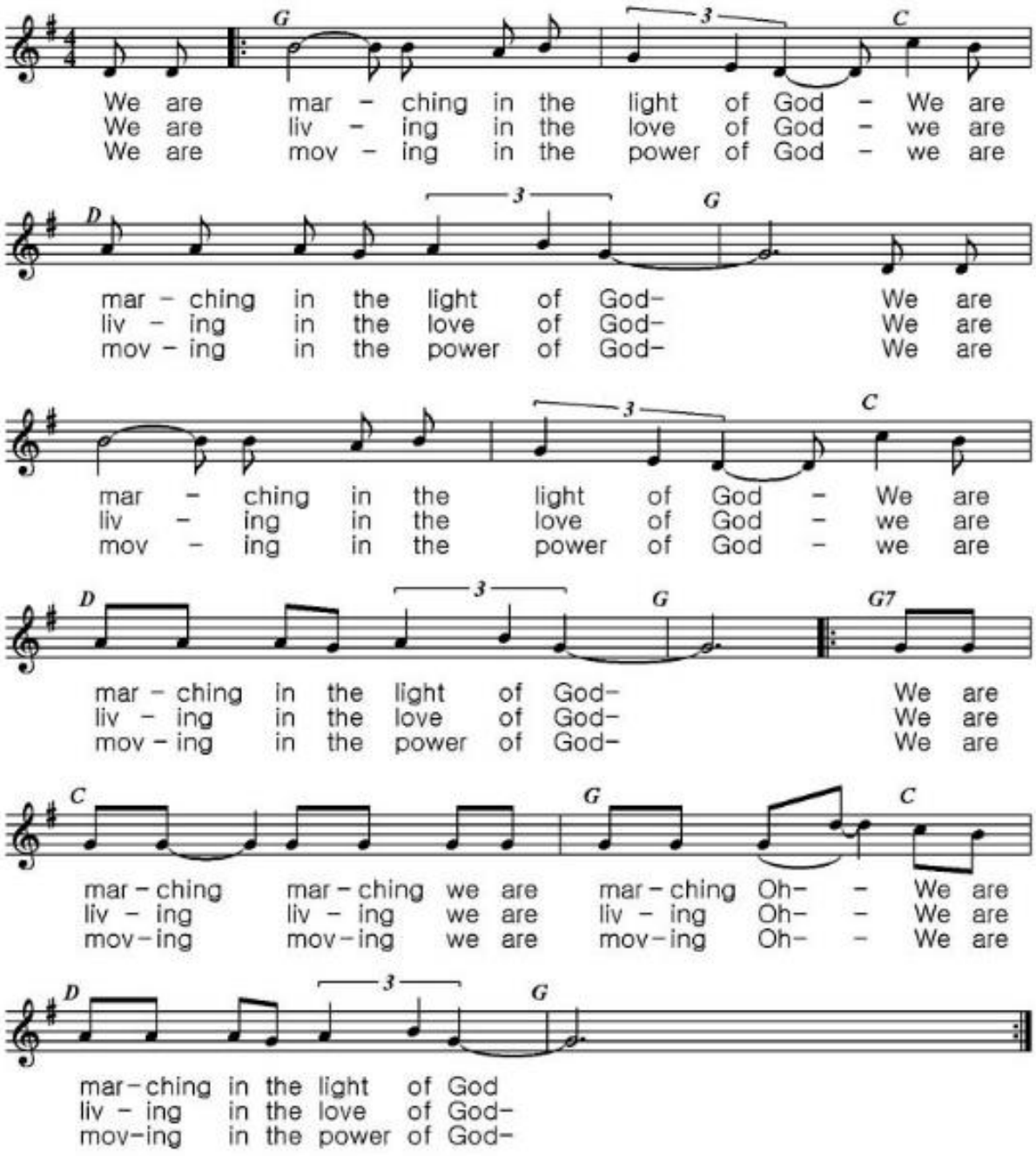
7. SAMEN WERKEN AAN 'LEREN' EN 'PARTICIPEREN' EEN SPIRAAL VOL VERANDERING …!

Een school is als een notenbalk met vele noten …
kleine en grote noten,
korte en lange noten,
witte en zwarte noten, …

Die noten zijn jouw kinderen in de klas …
peuters, kleuters en leerlingen,
uitblinkers en zorgleerlingen,
bedeesd of eerder haantje de voorste,
Nederlandstalig of anderstalig,
katholiek, moslim, jood, niet- of andersgelovig,
een kleurrijke en bonte mengeling …

Welke waardevolle initiatieven neem je als schoolteam om

- elke noot in de juiste toonaard, op het juiste ritme, in de juiste maat te laten klinken?
- elke noot te erkennen, te accepteren, te waarderen?
- uitsluiting te voorkomen en/of weg te bannen?

Om werk te maken van een participatieve en associatieve schoolcultuur reiken wij hierbij concreet materiaal aan. Dit is een constant proces dat tijd en moed vergt maar dat alvast de moeite loont om daadwerkelijk van wal te steken. Deze suggesties zijn echter telkens slechts een kleine schakel van een groter instrument. Per instrument vind je verwijzingen naar het totale instrument. Elk instrument draagt zijn steentje bij om het participatiedecreet (5 april 1995), het kwaliteitsdecreet (8 mei 2009) en het M-decreet (12 maart 2014) in de dagelijkse school- en klaspraktijk tot leven te brengen.

HOE VOEL IK MIJ OP DEZE SCHOOL?

Het welbevinden van alle kinderen is onze grootste zorg! Die stralende gezichtjes en die fonkelende oogjes op de speelplaats en/of in de klas vertellen ons *'hier voel ik mij goed'*, '*hier ben ik thuis'*, '*hier zit ik goed in mijn vel'*! Het komt er op aan om dit welbevinden hoog te houden en regelmatig te bevragen. De onderwijsinspectie stelt met ingang van het schooljaar 2013-2014 het online instrument *'Tevredenheidsonderzoek bij kinderen'* ter beschikking van alle onderwijsinstellingen.

Dit instrument onderzoekt zowel de actuele als de duurzame schoolervaringen van de kinderen vanuit 5 dimensies:

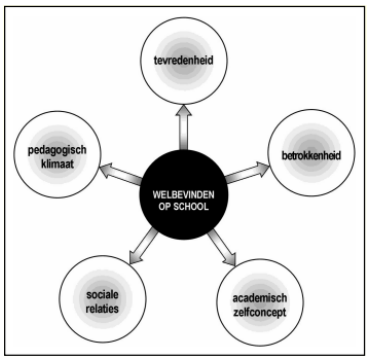

Per dimensie zijn vier tot zes stellingen voorzien waarbij leerlingen hun perceptie weergeven aan de hand van een vierpuntenschaal:

- nooit
- meestal niet
- meestal wel
- altijd

Dimensie	Aantal items
1 Tevredenheid	4
2 Betrokkenheid	4
3 Academisch zelfconcept	6
4 Sociale relaties	6
5 Pedagogisch klimaat	8

	Nooit	Meestal niet	Meestal wel	Altijd
Ik let goed op tijdens de lessen	o	o	o	o
Ik babbel tijdens de lessen wanneer het niet mag	o	o	o	o
Ik zit in de les te dromen	o	o	o	o
Er zijn duidelijke regels op school, zodat ik weet wat mag of niet mag.	o	o	o	o

VOORBEELD

Nadat alle leerlingen de vragenlijst online hebben ingevuld, ontvangt de school vanuit de onderwijsinspectie een feedbackrapport. De analyse van de verzamelde data laat toe om zowel op schoolniveau als op klasniveau een vergelijking van de gemiddelde waarden met Vlaamse referentiewaarden te maken. Deze vergelijking kan zowel per dimensie als per item.

Je kan dit instrument aanvragen via een eenvoudig verzoek aan onderwijsinspectie@vlaanderen.be. Je ontvangt dan een handleiding met de vragenlijst en de inlogcodes. De afnameduur van deze vragenlijst neemt ongeveer 20 minuten per leerling in beslag.

In het praktijkboek *'Zelfevaluatie in basisscholen'* stelt Walter Andries een variante voor op dit tevredenheidsonderzoek. Leerlingen mogen op een eenvoudige manier hun mening geven over allerhande aspecten op school. Zij doen dit door het vakje te kleuren dat volgens hen het meest van toepassing is.

Ik kom graag naar school …	nooit	soms	altijd
Ik heb vrienden op school …	geen	enkele	veel
Als ik in de klas ben, voel ik me …	niet goed	goed	heel goed
We mogen onze mening zeggen …	nooit	soms	meestal

VOORBEELD

De gegevens uit deze bevraging kunnen aangewend worden om prioriteiten te bepalen, verbeterplannen uit te werken en acties te ondernemen. Scholen die nog een stapje verder willen gaan, kunnen hun nascholingsbeleid koppelen aan deze outputgegevens.

Het praktijkboek bevat 44 onderzoeksinstrumenten om het proces van zelfevaluatie te vergemakkelijken, ondersteunen en bevorderen. De aangeboden onderzoeksinstrumenten zijn eenvoudig uitgewerkt. De afname verloopt vrij vlug, vlot en laagdrempelig. Bij het boek hoort een CD-ROM waarop alle onderzoeksinstrumenten verzameld zijn. Het praktijkboek werd in 2011 uitgegeven bij Garant (ISBN 978-90-441-2776-8).

LLL OF L³ … 'LERAREN LEREN VAN LEERLINGEN …!'

In het volledige participatieverhaal blijft de stem van leerlingen vaak ongehoord. Met het praktijkboek *'Leraren leren van leerlingen'* willen de auteurs Prof. Peter Van Petegem, Alexia Deneire en Paul Cautreels leerlingen een meer centrale plaats geven in de aandacht die elke school besteedt aan interne kwaliteitszorg. Leerlingen van het vijfde en zesde leerjaar worden uitgenodigd om aan de hand van 64 vragen feedback te geven over het functioneren van hun juf of meester. Deze vragenlijst is opgebouwd rond 9 clusters die handelen over

1. effectieve leertijd
2. gestructureerd onderwijs
3. evaluatie/bijhouden van vooruitgang van leerlingen
4. evaluatie/feedback
5. hoge verwachtingen
6. bekrachtiging
7. werksfeer in de klas
8. harmonische persoonlijkheidsvorming
9. autonomie erkennen

De antwoordschaal bestaat uit een eenvoudige driepuntenschaal:

- niet waar
- soms waar
- waar

Daarnaast hebben de leerlingen ook de uitwijkmogelijkheid ‘weet niet’.

Deel 9 : Autonomie erkennen	**niet waar**	**soms waar**	**waar**	**weet niet**
1. De juf/meester toont respect voor ons.				
2. De juf/meester laat ons zelf beslissingen nemen.				
3. De juf/meester aanvaardt dat we zeggen wat we denken.				
4. De juf/meester laat merken dat we evenveel waard zijn als haar/hem.				
5. De juf/meester houdt rekening met onze mening.				
6. We mogen zelf ideeën geven aan de juf/meester.				
7. Als de juf/meester niet akkoord gaat met onze ideeën, legt zij/hij ook uit waarom.				

VOORBEELD

Eens het programma geïnstalleerd kunnen de leerlingen de vragenlijst afwerken via de leerlingenmodule (LLL leerling). Als alle leerlingen de vragenlijst ingevuld hebben, kan je als leerkracht via de leerkrachtenmodule (LLL leraar) je eigen feedbackrapport laten opmaken. Het gaat hier steeds over een klasfeedback en niet over individuele feedback.

Een grondige duiding van het instrument, meer achtergrond, de totale werkwijze van het digitale instrument LLL alsook suggesties om met dit instrument aan de slag te gaan, vind je in het praktijkboek ‘Leraren leren van leerlingen’ uitgegeven bij Plantyn (ISBN 978-90-301-9265-7)

MIJN STEM TELT ECHT …!

Naast de leergebiedgebonden eindtermen moet elke school ook werk maken van leergebiedoverschrijdende eindtermen. Dit is o.a. het geval voor de eindtermen sociale vaardigheden. Voorbeelden hiervan zijn

- leren hoe onze maatschappij in elkaar zit en wat democratie is:
  - leren samenwerken,
  - kinderrechten,
  - mensen uit andere culturen,
  - omgaan met pest- en conflictsituaties,
  - participeren in het leerlingenparlement,
  - …
- hun eigen mening op een beleefde manier leren formuleren,
- durven praten over (eigen) problemen,
- zelf leren zoeken naar oplossingen,
- …

In het praktijkboek *'Zelfevaluatie in basisscholen'* vinden wij een instrument waarmee je kan peilen naar de mate waarin leerlingen inspraak krijgen in het beleid en de werking van de school. Aan de hand van een kleur in het lege vakje maken leerlingen hun mening kenbaar:

- veel = groen
- weinig = oranje
- nooit = rood

We krijgen kansen om mee te denken hoe onze school nog beter, leuker en aangenamer kan worden.	
We kunnen bij de directeur terecht met ideeën om in onze school iets te veranderen.	
Onze juf/meester vraagt naar onze mening.	
Onze juf/meester houdt ons goed op de hoogte over wat er in de klas gaat gebeuren.	

VOORBEELD

Naast hoger beschreven instrumenten bieden wij graag enkele issues aan om in teamverband na te denken over onze vijfde pijler **participatie** en **associatie**. Wij vonden hiertoe drie waardevolle instrumenten die schoolteams helpen en op weg

zetten om hun kwaliteitsontwikkeling op school nog meer te richten op het verhogen van de participatie van alle betrokken actoren: directie, leerkrachten, ondersteunend personeel, leerlingen, ouders, maar ook leden van het schoolbestuur, de schoolraad en de ouderraad. Elk van deze instrumenten zet in op de versterking van de professionele ontwikkeling van een schoolteam. Hierbij focussen de auteurs op drie domeinen:

- het beleid van de school,
- de cultuur van de school,
- de organisatie van de school.

DE 'INDEX VOOR INCLUSIE' ... EEN SPIRAAL VAN VERANDERING

Bij het horen of lezen van de term inclusie denken we automatisch aan leerlingen met een beperking of leerlingen met specifieke behoeften. De '*Index voor inclusie*' wil het onderwijs aan alle kinderen en jongeren bestrijken. In die zin verwijst inclusie naar verandering. Het is een continu proces om het leren en participeren van alle leerlingen te versterken. Participatie betekent samen leren en samenwerken met anderen in gedeelde leerervaringen. De '*Index*' wil een gids zijn doorheen het proces van kwaliteitsontwikkeling. Deze map biedt inspirerende handvatten, methodieken, voorbeelden, illustraties en ervaringen die bedoeld zijn om de dialoog rond verandering en vernieuwing van binnen naar buiten te laten groeien. Op die manier komt de ganse basisschool als een spiraal in beweging … een kleine kern verspreidt zich als een olievlek waardoor het opvoedingsproject door alle participanten gedragen en uitgedragen wordt in al zijn volheid!

De '*Index voor inclusie*' vindt zijn oorsprong in Engeland en is van de hand van Tony Booth & Mel Ainscow. Niettegenstaande de '*Index*' vertaald is in meer dan 40 talen vindt dit instrument nog niet zo vlot de weg naar de Vlaamse scholen. Scholen die echt tijd willen maken om open te staan voor iedereen en willen investeren in verregaande integratie en participatie van ALLE betrokkenen vinden hierin alvast de nodige inspiratie. Deze praktijkmap is uitgegeven bij Garant (ISBN 978-90-441-2463-7).

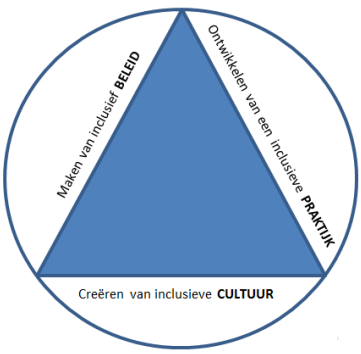

Met de '*Index*' kan onderzocht worden hoe barrières op de weg van leren en participeren kunnen worden teruggedrongen voor elke leerling. De **cultuur**, het **beleid** en de **praktijk** van de school worden geanalyseerd aan de hand van herkenbare indicatoren.

De '*Index*' bestaat uit vijf delen:

- Deel 1 gaat dieper in op de betekenis van inclusie en de drie dimensies van waaruit de 'Index' is opgebouwd en de zes domeinen die daarbij horen.
- Deel 2 bespreekt de vijf fasen die het gebruik van de 'Index' in de praktijk vraagt.
- Deel 3 benoemt de indicatoren en vragen die horen bij de drie verschillende dimensies, die per dimensie onderverdeeld zijn in 2 domeinen.
- Deel 4 bevat vragenlijsten die gegroepeerd zijn voor de leerkracht, klassenassistent, ander personeelslid, leerling, ouder, bestuurder, directielid of een andere persoon.
- Deel 5 tenslotte bevat nuttige informatie over Inclusie en Inclusief Onderwijs, een uitgebreide Nederlandstalige literatuurlijst en een aantal relevante websites.

Scholen die met de *'Index'* aan de slag willen gaan, werken best met een kernteam en een kritische vriend. Het is belangrijk om voldoende tijd uit te trekken om de gekozen indicatoren ten gronde voor te bereiden en aan te pakken. Niet alle scholen gaan op dezelfde manier om met de *'Index'*, bepaalde indicatoren zijn al dan niet van toepassing op jouw school. Idealiter worden de aangeboden indicatoren aangepast aan de lokale school. Op die wijze word je als school zelf eigenaar van het veranderingsproces.
Enkele mogelijke methodieken om tijdens een pedagogische studiedag met deze indicatoren aan de slag te gaan:

Concentrische cirkels bij wijze van start …!

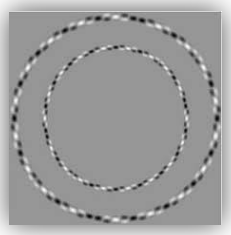

- Er worden (op de speelplaats of in de gymzaal) twee cirkels gevormd:
  - een binnenkring (10 leerkrachten)
  - een buitenkring (10 leerkrachten)
- De leerkrachten staan met hun gezicht naar elkaar.
- Er worden door de gespreksleider een 12-tal vragen gesteld.
- Over elke vraag wordt ongeveer 1 minuut met elkaar (per duo) gepraat.
- De vragen gaan van zeer algemeen naar zeer specifiek. Hieronder geven wij enkele voorbeelden. Het staat de school vrij om deze voorbeelden al dan niet te vervangen door andere, meer contextgerichte vragen.
  - Wat is jouw lievelingsgerecht?
  - Vertel een leuke vakantieherinnering.
  - Wat wil jij delen over jouw hobby's of passies?
  - Waarom koos jij voor onderwijs?
  - Hoe kwam jij op onze school terecht?
  - Beschrijf jouw parcours op onze school.
  - Waarin zijn wij volgens jou sterk als school?
  - Wat kan volgens jou verbeteren op onze school?

- Hoe denk jij over diversiteit?
- Een zorgbrede aanpak betekent voor jou …
- Inclusie doet jou denken aan …
- Op welk terrein kunnen wij nog een tandje bijsteken?

- Na elke vraag schuiven de leerkrachten in de binnenkring één plaats verder in wijzerszin.

Via de **carrousel** kijken wij naar onze schoolcultuur – onze schoolwaarden.

- Er staan verschillende tafels opgesteld in de ruimte.
- Op elke tafel ligt een blad waarop een bepaalde indicator met betrekking tot de schoolcultuur uitgeschreven werd.
- Elke leerkracht leest deze indicator individueel in stilte.
- Er wordt schriftelijk gereageerd bij deze indicator.
- Er wordt gevraagd om positief kritisch te blijven en de mening voldoende te motiveren. Er kunnen ook voorbeelden ter staving van de mening van elke leerkracht genoteerd worden.
- Na ongeveer drie minuten schuift elke leerkracht door naar de volgende tafel in wijzerszin.
- De indicator aan de volgende tafel wordt opnieuw individueel in stilte gelezen.
- Elke leerkracht reageert opnieuw schriftelijk op deze indicator en op de reactie van de vorige leerkracht.
- We lopen de carrousel tot elke leerkracht terug staat bij zijn starttafel.

Ons schoolbeleid onder de loep via een **stellingenspel**

- Er wordt een stelling met betrekking tot het schoolbeleid voorgelezen.
- Elke leerkracht kiest individueel voor
  - akkoord
  - niet akkoord
  - akkoord maar …
- Daarna argumenteert en motiveert elke leerkracht zijn standpunt.

Wij **debat**teren over onze schoolpraktijk

- De stoelen staan opgesteld in de kring. Er is één stoel met een kussen.
- Enkel wie op de stoel met het kussen zit, heeft spreekrecht.
- Wie wil spreken vraagt het woord door achter deze stoel te gaan staan.
- De discussie wordt afgerond wanneer iemand anders het woord vraagt.
- Wie niet aan het woord is, luistert en noteert.
- Iedereen komt aan bod.
- We rekenen op respect binnen de discussie en op actieve deelname!

DE PRAKTIJKGIDS 'ONDERWIJSKWALITEIT VOOR IEDEREEN'

De praktijkgids *'Onderwijskwaliteit voor iedereen'* is echter geen vertaalslag van de *'Index voor inclusie'*. Vanuit een intens projectmatig wetenschappelijk onderzoek in samenwerking met twee basisscholen en drie secundaire scholen verspreid over Vlaanderen bieden de auteurs Katrijn Jansegers en Lies Vanpeperstraete werkvormen aan om de bestaande kwaliteitsontwikkeling in scholen nog meer af te stemmen op het welbevinden, de participatie en de leerwinst van en voor alle leerlingen en medewerkers. In vergelijking met de *'Index'* is de praktijkgids iets toegankelijker om er mee aan de slag te gaan. De praktijkgids is in 2012 uitgegeven bij Acco (ISBN 978-90-334-8818-4). Deze praktijkgids hoef je helemaal niet slaafs te volgen. Gelet op de eigenheid van elke school bepaal je zelf de af te leggen weg.
Via de website
http://www.acco.be/uitgeverij/nl/publication/9789033488184/onderwijskwaliteit+voor+iedereen.+praktijkgids+voor+kwaliteitsontwikkeling+op+school kan je alle activiteiten, vragenlijsten en werkbladen uit deze praktijkgids gratis downloaden.

DE DRAAGKRACHTWIJZER

Op 19 januari 2012 organiseerde de Cel Pedagogie van het VLP een Lerende Ontmoeting rond 'Draagkracht versterken, het kan!'. Tijdens deze Lerende Ontmoeting kwam Katrijn Jansegers, één van de auteurs van *de praktijkgids 'Onderwijskwaliteit voor iedereen'*, de *DraagKRACHTwijzer* voorstellen. Dit instrument is gebaseerd op 10 componenten van draagkracht, ontwikkeld vanuit projectmatig wetenschappelijk onderzoek:

- Wie wil ik zijn als leerkracht / begeleider?
- Hoe werken we samen als schoolteam?
- Welk schoolbeleid willen we voeren?
- Hoe kijken we naar verdere professionalisering?
- Hoe werken we samen met onze externe partners?
- Hoe gaan we om met maatschappelijke tendensen?

- Hoe gaan we om met omkadering op school?
- Hoe gaan we om met de diversiteit van onze leerlingen?
- Hoe gaan we om met eindtermen / ontwikkelingsdoelen?
- In welke mate vinden we aansluiting bij het overheidsbeleid betreffende draagkracht?

De *draagKRACHTwijzer* bevat per component een aantal heel concrete vragen om in teamverband met elkaar in dialoog te treden. Deze participatieve en associatieve dialoog kan aanzetten tot een verdere versteviging van de draagkracht van zowel individuele leerkrachten als van het volledige schoolteam. Door de kleurencode te hanteren, krijg je een beeld van jullie schooleigen draagkracht.
Je vindt de draagKRACHTwijzer op onze website via http://www.vlp-scholennetwerk.be/uploads/Vlp/editor/file/LerOntm/Draagkracht%20versterken.pdf.
In de *praktijkgids 'Onderwijskwaliteit voor iedereen'* vinden wij concrete en haalbare suggesties om met de *draagKRACHTwijzer* aan de slag te gaan. Deze suggesties kan je ook downloaden via bovenvermelde website van uitgeverij Acco.

LINK MET HET SCHOOLEIGEN OUTPUTDOSSIER

SAMEN werken aan 'leren' en 'participeren' op school brengt elke school in een spiraal die steeds maar blijft draaien … het veranderingsproces is niet meer te stuiten! Werken met o.a. bovenstaande gesuggereerde methodieken levert na verloop van tijd een schat aan datagegevens. Wij brengen deze datagegevens onder in het outputdossier van de school bij:

- ✓ outputindicator 5 "De school toont met betrouwbare en valide gegevens aan dat **leerlingen** tevreden zijn op school",
- ✓ outputindicator 8 "De school toont met valide en betrouwbare gegevens aan dat het **team** tevreden is over de schoolwerking en de werkcondities",
- ✓ outputindicator 9 "De school toont met valide en betrouwbare gegevens aan dat de **ouders** tevreden zijn over het gegeven onderwijs en de schoolorganisatie"

Ik wens jullie veel inspiratie

om te geven en te ontvangen

veel motivatie en deugddoende dialoog

en vooral een gevoel van verbondenheid

dat zo sterk mag worden

dat het mag uitreiken

verder dan onszelf als individu

verder ook dan onze groep

naar de bredere wereld.

An De Bremme